

Swar

På den af Kgl. Wetenskaps Acade-
mien förestälta

Frågan:

Hwad kan wara orsaken, at
sådan myckenhet Swenskt
folk årligen flytter utur Lan-
det? och genom hwad För-
fattningar det kan bäst
förekommas?

Inlemnad År 1763;

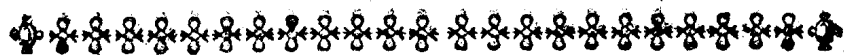
Men nu allmänhetens granskning underkastade.

af

ANDERS CHYDENIUS.

Sæell. wid Nedervetil Capell. I gamle Carleby Sockn.

*Quid licet nescimus adhuc, sed æqua licere
Credimus - - - Ovid.*

SEDERHOLM,

Tryckt hos **PETER HESSELBERG, 1765**

Exemplaret kostar 2 Dal. 16 öre Rime.

Nissens Höglofliga Ständer.

Sedan Kongl. Swenska Wetenstaps
Academien upgaf Frågan: Om orsaken
til Swenska Folkets utflyttning,
och genom hwad medel den bäst kunde
förekommas, äro i synnerhet Trene skrifter
i detta ämne af trycket utkomne, som för
(2 tje

tjena upmärksamhet. Nemligen: Herr *Commissarien* KRYGERS, Herr *Historiographi* SCHÖNBERGS och en onåmd *Auctors* af hwilka den första och sista komma uti husrudsaken öfwerens, at det måtte wara några werkelige olågenheter som wälla, at en Swenskt man ej finner nöje, at bo uti Sweriges hyddor, fast de uti deras upnämmande ej täncka aldeles lika, men Herr SCHÖNBERG deremot, hänleder egenteligen denna olycka från brist på Nationelt tanke-sätt, som han pag. 60 säger, består i en sådan kärlek til Fosterlandet, som icke lämnar rum til mycken pröfning om sina enskilda förmåner, dem man kunde winna i et annat land, och om olågenheterna i sin Fosterbygd, och således en blind *affect* eller *enthusiasme*, som uteslänger förnuftets bruk och rediga tankar; De första bygga på förnuftet, den sednare på inbillningen.

Jag wet wist, at bland de mångfaldiga ämnen, som denna gången syflosätta Rikssens wälsignade Ständer är detta äfwen et af de wigtigaste; det är ofelbart, at alla botemedel emot denna frätande sjukdom för-gåfwas upgifwas, för ån deß orsaker äro i dagen lagda. Således kan det hos Rikssens Höglösl. Ständer ej annat ån upwäcka bryderi, då witra, redeliga och ömsinta män uti Nationen, uti en husrudsak äro utaf så wida skilda tankar.

Wi weta alla huru stor werckan öfwerilningar hafwa uti alla våra göromål. De föra of ofta från sanningens hus, och ryc

.ka

ka oss bort til sådana gerningar wi fasa före, så snart wi lämna oss rådrum til en nogare pröfning. Således är det wäl möjligt, at et förbitradt sinne kan i sin hetta löpa från en lycklig Sosterbygd, men om den kan blifwa så beständig, at han aldrig mera kommer til sansning, och blifwer hem-sjuk när iswern gått öfwer, tör jag intet försäkra.

Lika så om et *Nationelt* tanke-sätt intet är grundat på en noga pröfning, af förmaner och olägenheter, så måste det wara en *affect*, som hindrar förnuftets bruk hos en Medborgare. Är det *affect*, så måste den gå fort öfwer; hwad skal en Medborgare bruka dessemellan, at hindra sina tankar från denna pröfning, så at hwarken hennes nöd eller andras wällesnad får lysa henne i ögonen? För min del kan jag altså intet annat finna, än at et sådant *Nationelt* tanke-sätt hos en fri uplyst och tänkande *Nation*, som består uti en blind och hästigt *passion*, är då det kommer an på flera år en *pur contradiction*, om ej mörcker, såsom råtta modren til slika *passioner* förut *promoveras*. Men huru friheten åter derunder kan bibehållas är lika obegripeligt.

At ålska något som intet är sanskyldigt eller inbillat godt är omöjeligt: At inbilla en menighet det som intet är sant, är ju at handla emot öfwertygelse, och at tro det är ju en blindhet. Usla samfund, som måste byggas på så swaga styktor!

Är det goda sansstyldigt, det är: om en Swenskt man är så lyckelig, eller lyckeligare i Sverige, än annorstädes, så är ju botemedlet lätt, nämligen, låra *nation* at känna sin wälmåga: Wisa Jordbrukaren, hwad säkerhet han åger på sin jord, hwad frihet för sine barn, hwad heder för sitt arbete: wärkstäderna, hwad frihet som uplysningar war dem, och hwad snäll affättning til In- och utlånsta orter sätter alla i täflan, at sig kas för hwarandra; at ingen kan säga sig wara förtryckt i handel, och ingen ort behöfwa twina af brist på rörelse; At Ambetsmän kunna säga sig af befordran efter skickelighet och förtjenst. At Undersätare i gemen ej twingas genom widlöftiga Rättegångar, at en och hwar åger säkerhet på sin egendom, och at den som kan täncka och skrifwa något til sina Medborgares uplysning åger frihet dertil.

Men at, när sådant skulle saknas för *Nation* aldeles ifrån en sådan pröfning, och söka implanta *nationelt* tanke-sätt, påsar sig rätt illa för en årlig Karl, och uträtter ännu mindre.

Herr *SCHÖNBERG* och alla rättsinta med honom, klaga med skäl öfwer sedernas förderf ibland oss: At yppighet, wällust, hämdgirighet, egennytta, lättja och Guds löshet tagit öfwerhanden kan ingen neka. Men om detta sedernas förderf är rätta stammen til Sweriges olyckor, eller om det är en tiltagsen afföda af en ännu styggare moder, det är en hufwud-fråga. När Ri-

ket

Det skal hjelpas, är nödigt at finna på rätta Fällan til det onda, annars sker det aldrig. Wi så igen Sedniska stater, som stått längre än Sverige, af naturen lika onda som wi, af Religionen mindre tända, men bibehålla sig dock wid Borgerliga dygder. Wi se åter andra, som inom et eller två secler utan utwärtens fiender, af Barbari uti sederna måst gå öfwer ånda. Men wi blifwa ock warse dem emellan en hustrudefelig skilnad. I de förra är wälmågan Nations, men i de sednare wiså personers uti henne.

Når den är jemt utdelt, har ingen råd at slösa. Det räcker intet til at hålla dyra hästar, onyttiga drängar, kostbara wagnar, Concerter, Baler och trakteringar: Der Kommer intet yppigheten eller wäl lusten åt, at besläcka sederna. Men når förmögenheten är hos några wiså, gifwes hundrade utwägar, at fördöka den och hjertat en förträffelig wighet at måtta sina oreña begår deraf, hwilket som en sjukdom utbreder sig, och smittar hela Nation.

Swarken Rom eller Carthago hade blifwit så yppigt, genom yppigheten odygdigt, och genom odygden störtat sina regementer, om intet deras magnater sugit för mycken must af sina Medborgare, at förnöja sig med.

Twång och sjelfswäld äro således rätta Fällan öfwen til våra seders fördärf.

De följas alltid åt uti et samhälle, och når endera är dödad, förswinner den andra af sig sjelf. Sjelfswäld utöfwas emot Staten eller Medborgare, och den som blifwer föremålet, stadnar då i tråldom. Men der en rättmätig frihet regerar, måste de sin Fos, och då är rätta odygdens frö dödat.

• Guru fåfånga äro icke då de häftiga Frig, som allmänt föras emot våra seders fördärf, så länge de få genom sjelfswäldet draga must åt sig, så mycket de åstunda.

En någorlunda jämlikhet uti en fri stat är således rätta dreswårcket, at så den i en lifaktig rörelse: at den ena lemman intet får äta up den andras Kost,
eller

eller blifwa alt för fet af desß utmärçlande. Herr SCHÖNBERGS önskan, at få Ståndspersoners barn at slå sig til näringar och slögder är förträffelig, men torde blifwa fruktlös, om wi ej singe lof at tilli- ka önska medlen, neml. Frihet, wålmåga och heder för närings-ädkare. Ty af så ibland dem kan wän- tas en så stark *enthusiasme* af *patrioriskt* tanckesätt, at de så länge sådant saknas ändock sätta dem dit.

Kongl. Wet. Acad. har ej mindre genom dem- na fråga ån i alt det öfriga, på et utmärkt sätt gjordt sig förtjent utaf wårt allmänna, som genom den gifwit *Nation* anledning, at täncka, tala och skrif- wa i et så wigtigt ämne. Rikssens Höglofl. Ständer låra ofelbart finna under sina Rådplågningar i det- ta ämne hwad ljus på en gång, utan den minsta kostnad kan af alla inkomna swaren inhämtas och derföre upmuntra Kongl. *Academien* at med dylika ämnen, som röra egenteligen wår almånna hushåll- ning ännu fortsara.

Wår Kongl. *Academien* framstälte denna fråga låckade mig ämnets behagelighet at åfwen upfatta något swar derpå. Här öfwerlämnas det nu uti Rikssens Höglofl. Ständers dyra händer, de der nu som aldrabäst sylosättas med wåra reswors botande. Jag underkastar det deras högt uplysta ompröfwan- de med så mycket större tilsörsikt, som jag sielf åger den answariga heder, at wara en ringa ledamot af dem och med djup wördnad framhårda

Rikssens Höglofliga Ständers

Stockholm d. 16 Martii
1765.

Underdån-ödmjukaste tjänare.
ANDERS CHYDENIUS.

§. 1.

Et Land utan Inbyggare är en Ödesmark: Et Rike utan Undersåtare är en skugga, som intet skrämmer andra än dem som tro der wara folk. Wi da Regements-gränser lysa stort på Chartan, men betydta i och för sig sjelfwa ingen ting; ty annars wore Stora Asiatiska Tartariet det mäktigaste Rike i hela werlden: Et Palastina blir en ökn när arbetare dö och flytta bort: En Sinn-och Lapp-mark et Canans land, när de bebos af menniskor.

Huru många tusende Swenska hafwa icke stupat, för at widga våra gränser. Men hurli få hafwa med alsware tänkt, på hwad sätt de gamla hälsst skulle fyllas med folk. Lika mycket kan dock wara uträttat med båda. Wi hafwa ibland skurit til stora stigar af våra Grannar; men innan wi slutat spelet, har codillen oftast warit deras och beten til. Wi slå om jord, den wi hafwa nog af, men wåga det i sticket som är oumbärligast.

¶

Nor

Nordiska folkslagen hafwa i fordna tider warit en stam för många andra: De hafwa fyllt sit Land med Inbyggare, och ricktat andras med öfwerståttet. Sweriges luft-stref, ehuru det af Söderlänningar anses för omildt, är likwål intet allenast af wanan, som Seneca mente öf drågeligit, utan befriar äfwen sina Inbyggare från många smittosamma sjukdomar, som andra äro underkastade, gör folket frukt-samt, och hårdar barnens natur från waggan. Den folk-ödande Pesten har nu på mer än 50 år lemnat vår Nord obesökt: Farsoter gå såle-lan, och äro ändock drågeliga.

Et lyckeligt Tide-hwarf har heller intet spart at göra Fosterlandet sält. Wi tälje öf-
wer 40 år sedan Swerige slap en swår Gran-
nes härjande, och ehuru wi sedan två gångor
stålt öf i gewår, intet utan dryg känning, är
dock förlusten af dem som någondera gången
stupat för fiendens brynja ej så betydande. Vår
återwundna frihet är med detta Freds-lugn nä-
stan jämn-årig. Gagnande Wetenskaper haf-
wa njutit skygd, wunnit anseende, och til hela
Europas förundran stigit til den högd, at wår-
ra Lärda rykt öfösta, och i följe deraf öwåldu-
ga Lagrar utur andras händer, och banat up
Lärdoms-wägar, dem andra skatta sig lyckliga
at hinna följa.

Slögder äro updrefne hos öf med dryga
förslag på pengar och folk, och Wårkstädernas
antal är märkeligen ökt. Wi se uti våra Tid-
nin-

ningar en myckenhet nya åker- och ångs-uptagor i vårt Land.

Åf allt detta tycks man hafwa fog at sluta, huru högt et så lyckeligt Samfund måtte hafwa vuxit på Inbyggare och rikedom. Eller hwem kunde wäl täncka annat? Men när wi efter andra Folkslags exempel i sednare tider begynt, at hwart eller hwart tredje år sätta alla Inbyggare med zifror på en taffla, då hafwa wi först märkt wederspelet. Här få wi igen förra Norra Männers fruktsamhet i jämnförelsen af födda och döda: men när wi med begär wänta den folk-ökning i Sverige, som häraf är en naturlig följd, slår uträkningen felt: Här födes folk, men då de skola gagna, saknas de bland Medborgare.

Lagarna hafwa wäl sökt mota detta, och Öfwerhetens omwårdnad sträcker sig til alla Rikets gränser, at hålla dem under bewakning; Jcke desto mindre blifwer det swårt, at hafwa någon fångslad utan bojor och lås. Sjättrar, torn och bomar, äro ofta intet i stånd at förwara en enda person: Huru wil man då bland millioner göra sig försäkrad om några tusende; dem ingen känner? Försarenheten har ock lärt allt bemödande derhån wara förgåwes.

Är det då intet angeläget at weta rättårsaken: Swarföre en så stor myckenhet Swenskt folk årligen flyttar utur Landet, och huru det bäst kunde förekommas.

4

Kongl. Wetenskaps Academien har af nit för Fosterlandets wäl förestålt sina Landsmän denna Fråga, och upmuntrat dem, at med täflan arbeta i et så betydande ämne.

Hwarcken fruktan at ej bliffwa hörd, eller at andra göra det bättre, bör sätta någon wäl sinnad Swenssk i betänckande, at använda sina krafter på et så ädelt ämne.

§. 2.

Skaparen har i allom plantat en åtrå efter fullkomlighet: Wi känna hos oss en oro och trångtan, at kunna förbättra wårt tilstånd: Wi se alltid mycket i det närwarande, som hindrar wår lycksalighet: Alla våra göromål syfta altså derhån, at dels behålla den lycka wi ernått, dels och förwärfwa oss en större. Neppeligen stiga wi et fjät, utan at ledas af någondera utaf dessa affigter. Den som nekge denna sats, har intet rätt sedt in uti egna hjertats drif-sjädre, eller mistagit medten för sit ändamål.

Kärleken til Gud, Nåstan och Fäderneslandet äro intet annat än medel, som syfta dit: Men at rätt nyttja dem, dertill behöfwos Gudsomeliga och menniskliga Lagar.

Lycksaligheten är antingen fullkomlig eller relativ: Den förra får icke ens rum dörligheten: Den sednare märkes af sit tilstånds jämnförande emot andras. Då wi altså dömma om wår lycksalighet, ransaka wi andras och våra egna hwilkor: Märcka wi oss åga någon

gon fördel, som en annan saknar, råfna wi oss lyckeliga, men blifwa wi warse dem hos andra, och sakna hos oss, dömma wi twårt om; och då födas hos oss begär, at med dem winna lika lycksalighet. At måtta dessa begär syflosätter oss, och hwarcken själs eller Kropps krafter sparas derwid, ty de äro medfödda och outplånliga.

När wi åstunda weta rätta ordsaken til något, är det ingalunda nog, at stadna wid medlen, som altid äro närmaste ordsaken til några göromål, utan gå til sjelfwa källan, hwarifrån det härflyter, stadna wid de med war eftertancka, och utan öfwerilning och förut fattade meningar märcka huru stora de bäckar en gång kunna blifwa, som derifrån leda sit wata. Men täncka wi hindra något, bör i synnerhet märckas, at nederst i en ström af många fall intet bygga en kostsam dam, i mening at dermed hålla watten tillbaka: Den stillar wäl i början en brusande förß, men så snart watten stigit öfwer dam-bräddarna, blifwer strömmen lika stor som förr, och watten brusar sin fos med större häftighet och dån, än någonsin tilföre; utan bör man wid dess första ursprung se, i fall sjelfwa källan intet kan stoppas, hwart ut man då tjenligast kan leda dess drift, til sin förmån.

Gripa wi saken an på detta sättet, lärer rätta härstråden på den förestälta Frågan näppeligen kunna gå oss utur händerna.

Wi öfwerwåga altså först i gemen ord-
saken, hwarföre alla flyttningar ske, och med skäl
tagna, dels af enskilda hushåll, dels och af äldre
och nyare tidens Historier lägga samma ordsak i
en klar dag: Undersöka dernåst noga om och
hwaruti sådan ordsak i vårt Fädernesland kun-
de wara förhanden, och ändteligen huru sådant
bäst står at förekommas.

Et slår mig allenast för hufwudet, och spår
min möda förlorad: Saken är för öm; ty at
smickra mitt Fädernesland i sin olycka, gjorde
mig owärdig, at wara Swensk född, och at
båra en fast nödig sanning så naken, som hon
är för Allmänhetens ögon, winner intet bifall:
Men det upmuntrar mig, at jag får göra det
på så värdig kallelse, och för et Samfund,
som ännu aldrig förtjent wäldughets namn.

§. 3.

Såsom nu alla människans företaganden
syfta på hennes lyckalighet, så måste alla flytt-
ningar drifwas af den och ingen annan ordsak.
En Sjöman stiger aldrig om bord, om han
intet wäntar mer derföre än han säkert kunnat
hemma winna: än mindre wågar någon Med-
borgare sin fot på främmande botn, i mening
at stadna der, om han intet på et eller annat
sätt tror sig göra der större lycka.

Han öfwerwågar på ena sidan de hwilke
han tilförene ågt, och framdeles kan göra sig
förhoppning om hemma, och lägger dem i ena
wäg-

wågskålen: På den andra gör han sig underkunnig, om det tilstånd han i et annat land kunde komma til, och hwad liknelse han kan hafwa der til lycka i framtiden, och det lägger han i den andra. Hafwer nu den förra öfwerwigtten, är klart, at han blifwer qwar så länge han är människa: Står wåg-balcken jämn, är ån ingen ordsak förhanden hwarföre han skulle flytta: En hwar behåller håldre det wisa för oss wisa, när de intet skilja uti godhet: Men står wåg-balcken om åt andra sidan, då börjar hogen at leka ut.

Men Fäderneslandet har ännu några särskilda band, hwarmed det söker hafwa öfwerwigtten, dem en Tyss Auctor JOHAN REINH. STORCK på Latin nått sammansattat: Wi älska säger han, det Land, som mottagit oss då wi kom til werlden, hwarest wi fört wår första klagan, lekt i barndomen; åro upfostrade och öfwade i ungdomen, hvars lust wi andats, hvars himmel wi sedt, hvars strömmar och sålt åro oss bekanta, der wi kunna tälja en hel rad af anhöriga, wänner, egendomar, Kammerater, och så många glädje-retelser, som wi annorstädes fåfängt söka.

Förmå nu alla dessa ändock intet hålla stängen med de andra uti någons tycke, bör han räknas förlorad ifrån Fäderneslandet: Han är mera ingen rätt Medborgare fast han bor inom rikets gränser. Alla författningar åro för

8

förgåfwes, at hålla en sådan qwar, utom den enda, at öka hans förmaner hemma: Sådane Medborgare böra anses såsom et dyrbart win i et glesnat färl, som, fast det intet slipper alt ut på en gång, söker likwål sin springa, hwar igenem det rinner sin wäg. Förbud och Upsyningsmän förhindra wål något, at det intet går så fort, men hafwa den olägenhet, at ju längre sådana förlorade Medborgare med twång hållas qwar, för desto flere afmåla de sin wäntade lycksalighet, och föra dem med sig då de slippa en gång.

Förgåfwes inbillar man sig Fäderneslandet wara en magnet, som skulle qwarhålla sina Inbyggare på lika sätt, som den drager åt sig Järnet, eller wärka igenom några förborgade ordsaker. Det passade sig wål för HOMERUS, at i sit lyckeliga Græcæ land sjunga: Intet är kårare än Fäderneslandet. Men SOCRATES och DEMOCRITUS, som i sin tid redan sågo fördärfwet wara öfweralt rådande, ansågo endast hela werlden för det samma. Det gick ännu an för CICERO, som wille förswara Romerska Republikens frihet, om hwilken då som bäst speltes, at i sin Sedolära upmuntra hwar och en, at med nöje stupa för Fäderneslandet; ehuru han sjelf mera dugde til rådgifware för det slags Hjetar än Anförare: HORATIUS qwäder wål utur samma thon: Det är ljust, säger han: och artigt at dö för Sosterlandet, fast det Fädernesland som CI-

CB-

CERO mente, nemligen Friheten war i hans tid allaredo förloradt. Men 200 år derefter då inrikes olyckorna hunnit mogna, hör man mera ingen lysna til sådant låte.

Mån någon af de första Romare, som i sin tilwänt nästan höllo för omöjeligt at rymma utur Fäderneslandet, emedan de mente hela werlden skulle snart blifwa det, hade kunnat förmas at tro det som likwål hände, nemligen sina efterkommande hopetals gå öfwer til Barbarer?

Israeliterna käftade det många blodiga skjortor at intaga Palestina, och i anseende til deras mäktiga Graunnar ännu flera at få behålla det så länge det war et Canans land. Men sedan deras Städer, Gudstienst och näringar häfdes öfwerända, hade ingen mera lust at wåga så mycket för en olyckelig Fosterbygd.

Men såsom denna jämförelse af In- och Utlänkska förmåner sker i hvars och ens eget tycke, efter hvars och ens insigt, föredomar, slutkonst och smak, så begås härutinnan oändeliga felsteg: Dock blifwer ärfarenheten för sådana öfwerlöpare en obedräglig Läromästare.

Träffar deras hopp in, skatta de sig lyckeliga, och i det de förtäla androm sina förmåner, lägga de ut farliga frökar efter dem, som hafwa lika öde med deras förra: Men slår deras wäntan felt, ångra de sit byte, gå hem tillbaka nögdare med sit Fädernesland än då de öfwergåfwo det, eller åtminstone afträder deras misnöje andra at stiga i deras fotspår.

10

Häraf får jag altså låf at sluta: Ju mera frihet och förmåga hwar ock en åger uti sin födsoort, at befrämja i synnerhet i yngre åren sin lyckalighet, ju mindre wil han byta Fädersnesland med någon, och ju mindre han deremot af denna frihet njuter, ju större råknar han sin olycka, och twång, och desto mera trångtar han bort. Och detta twång, eller brist på tillräckelig frihet, at på alt anständigt sätt befordra sin lycka, wägar jag påstå wara den ena och enda ordsaken til alla utflyttningar, och således åfwen til dem som ske från vårt Kära Sverige. Menas detta, måste man antingen kunna ålska något, utan at hålla det för godt, eller ock wälja det man bär sky före.

Allt hwad utom des må anföras til ordsak härtil, är det antingen aldeles icke, eller allenast en del af denna.

Doct är det ingalunda nog uti et ämne, som rörer hela Staters upkomst och undergång, at allenast stadna wid täncke och förnufts slut, utan böra de icke mindre af en långlig försarenhet blifwa gjorda helt ostridiga: Annars händes det snart, at utgången intet slår in med förmodan, och då blifwer det ofta försent at rätta et felsteg, som man straxt märkt, om man förut rådplågat med försarenheten, de ensaldigas Läro-mästare.

§. 4.

Wi stadna altså först med war estertäncka wid en art flyttningar, som wi dageligen hafwa
wa

wa of för ögonen, som är of nog öm, och ordsaken ingoni obekant, och se om icke den til äfwentyr's kan råcka of skäl uti händerna.

Tjenste-folket utgör en betydande del af Sveriges närande seminar, och så ringa mången anser dem, så oumgångeliga äro de of. De hafwa efter Sveriges Lag en, och på somliga orter två gångor om året sin Fahr-dag, intet til den åndan, at de då nödwändigt måste fara, utan, ehwad Husbonden finner sig missnögd med sit Tjenste-hjon, eller det med sin Husbonde åga de då hwardera frihet, at skilja hwarandra ifrån sig. I anseende härtil ske årligen ganska många flyttningar, Tjenste-folket ifrån sina förra Husbönder, och Husbönderna från sina Tjenste-hjon; ty at ömsa Tjenste-folk är i det affeende intet annat än en flyttning från deras umgänge, hwilkas tjenst wi det framfarna året nytjat, til andras, dem wi nyligen antagit.

Kom nu! Låt of se ordsakerna til dessa flyttningar. Innan wi wid Lars-måsa upsäga något Tjenste-hjon, måste wi hafwa något emot det samma, och åga tillika förhopning, at få et bättre i stället: Annars akta wi of wäl derföre. Det måste då gjordt of ledsna wid sin tjenst genom sin lätja, arghet, högmö, otro, dyra lega, eller något annat; det wore således twång at blifwa bunden längre wid en sådan.

Drängen känner af et eller flera års egen förfarenhet lika wäl sin Herre, och af det framfar-

farna slutar han til det tilkommande: Han gör sig tillika underrättad, om flera Husbönders sätt at umgås, föda och löna sit Tjenste-folck: Blifwer han då warse sin Husbondes foglighet och raisonablite i anseende til de andra; ty af jämförelsen märker han det bäst, räknar han för lycka at få blifwa qwar; men finner han det wara twärt om, står han ej at qwar-hållas, om honom intet bestås bättre hwilkor än förr, eller och läckas med skensagra löften, at än tjena et år til, som förmodeligen blifwer: det sista hos den Husbonden.

Förmånerna och olägenheterna på båda ställen jämförda med hwarandra, gifwa altså både Husbönder och Tjenste-hjon rätta måttstücken om de skola ömsa eller behålla hwarandra.

Ser man nu en Husbonde, hwilkom alltid tilbjudes mera folck än han behöfwer, då hans Grannar plågas af brist på Lego-hjon, så är klart, at de hos den förra åga mera frihet och tillfälle at befrämja sin lycka, på hwad sätt det hålft wara må, än hos någondera af de sednare: Den som altså i detta fall lider brist, må skylla antingen folck-bristen, eller deras hells-wäld, eller hwad hålft han wil derföre, wet hwar förnuftig likwäl, at det är twånget, som drifwer det ena bort, och twånget som afhåller det andra Tjenste-hjonet, at komma i stället. Men lärde dessa af sina Grannar, at bemöta sit folk med mera tålmod än bitterhet, mera

får

kärlek än hugg, mera estersyn och frihet än tråldom, skulle de snart dela dem jämt med sina Grannar.

Dro wi at de äro födda til trålar och wi til Herrar, och föreställa oss wara i oryggelig besittning af detta Herrawälde, aldrig komma i hog at de kunna lefwä oss förutan, men wi intet dem: De kunna genom sit arbete nära sig och andra, men wi förtära, hwad flere hushålls swett och möda hinner samla, så är det intet under at hela Kronans betjening näppeligen kan få så många Lösdrifware fatt, som behöfs i wår tjenst, och så de ändteligen, blifwer det än swårare förmå dem blifwa qwar til Fahr-dagen; ty längre är det omöjligt.

Saken är aldeles samma uti den förestälta frågan. Et Rike är intet annat än stort hushåll, eller samfund af människor, hwarest Högsta Magten är Husbonde, och Undersåtarena des Husfolk. Flera Riken med hwarandra jämförda äro det samma som flera Husbönder härpå stället. Märcker man stora utflyttningar, kan man trygt sluta: der måste wara något twång: men stocka sig Inbyggare någorstädes, är det intet annat än Friheten som kan läcka dem dit. Jag talar intet här egenteligen om et fritt Regerings-sätt; ty i så fallade fria Samfund är folket ofta i swåraste tråldom, men njuter deremot skygd och hanteras ömt af sluga Monarcher.

14

§. 5.

Nu gå wi vidare och efter wår föresats slå först up de älsta Tide-böcker, och märcka huru wida twång då redan gifwit anledning til utflyttningar och andra oredor i Samhälle.

Den älsta och sannaste af dem alla talar om Stam-fadren för Guds Folk, som på den Högstas befallning tog sit tilhåll i Canans land, hwilket blef låfwat hans afkomma til arf i framtiden, at han måtte flytta derifrån til Ægypten, intet för ro och ombytes skuld, utan nödgad af hunger, medan tiden war ganska hård i landena.

Af samma nöd twungen flytte hans Sonson JACOB 212 år derefter med hela sin frugtsamma Familie dit. De Cananer hade slagit sig til dyrbara plantagier, derföre fants der Honing, Krydder, Dadel, Mandel, Balsam, Win, Olja, etc. etc. Men ehuru käfteligit alt detta war, twingade dyra tiden deß Inbyggare, då brödet war borta. Men Ægyptierna woro då redan Åkerbrukare: Deras fält woro klädda med säd, då Cananernas prunckade af dyrbara och konstigt gjatta Win-Frugt- och Olja-gårdar. Men då hunger in-föll woro deßa glada, at få stäncka bort sina Krydder til Ægypten endast för den friheten at der få köpa sig födan.

Hade denna tal-rika stämman i Ægypten njutit den frihet dem först gafs, nemligen at
sät-

J o C

15

fätta sig ned, taga jorden i besittning, och understöddas med föda och förlag til sina Herdas Nybyggen, så hade den på några Secler kunnat sätta Ægypten til en skräck för hela det tidsens werld: Men sakerna fingo snart helt annat utseende. Hon sattes under twång: Deras lefwerne gjordes bittert, genom tråldom och swårt arbete, med ler och tegel: man förordnade arbets-fogdar öfwer dem i mening at förswaga denna slägt, hwars tilwärt gjorde de Ægyptier upmärksamma.

Tråldomen wärte ändteligen så högt, at hon utbrast i mord och tyranni: Men just detta war et förebåd och ordsak dertil, at det intet kunde wara länge; ty ju mera en troft menighets rop blifwer med wåld dämpad, ju farligare blifwer en gång dess utbrät för et Samhälle. Ledna wid et odrägeligt of, skuddade altså Israels barn det sielf ifrån sig, samlade alt det dyrbaraste af Ægyptiens skatter, flyttade dermed bort och satte sig, fast i flygd af en Allmagts hand i frihet.

Carthago, en i äldre tider florerande Stat, hade under sina *Sufes* eller års Regenter, ej allenast sielf i sin frihet wuxit i rikedom och anseende. utan ock dragit under sig styrkan af hela Africansta Sjd-kusien, och i Europa gjordt stora inkråftningar i Spanien, Sardinien, Corfica och Sicilien, men et twång, som i wår tid skulle anses för alt för litet bety-

dan-

16

dande, hade så när wändt öfwer ånda altsammans.

Det upkom hos de i deras såld emot de Romare frigande troppar et misnöje, af den orsak at sålden intet blef dem riktigt utbetalt, hwarigenom de alla 20000 afföllo, hwilket liksom i och för sig sjelft intet hade aldeles så mycket at innebära, om intet påfölgderna blifwit deraf mera betydande.

Det för sin magt och rikedom högmödiga Carthago, war en tyrann emot de andra Africanska folkslag: det åt kårnan af andras möda, betungade dem med dubbel skatt, och af folkets Höfdingar stod den bäst hos Regeringen, som kunde utpräsa den största rånta, därför gjorde de undertryckta et med misnögd Soldaterna, i det de affade Poeniskt Herras wälde, och bestormade sjelfwa Carthago med 100000 man, som i sin yttersta nöd måste tigga sina Arf- Fiender de Romare om hjelp, hwilka både med manskap och bemedling sökte stå dem bi, och blef Staden genom sin trogna HAMILCARS mod och påfund med plats denna gång räddad från undergång. Spanien gick dem utur händerna, måst för samma orsaks skuld.

Så misbrukas magten i fria samhällen til någras winst och walmåga, och andra Medborgares förtryck. Carthaginentiska Republiken war fri, ty den stod intet under någon Enwålds Herre, utan styrdes af regenter, som
åra

årligen blefwo tillsatte efter folckets wilja. Men hwad war det för et folck? Jo det war den ofanteliga Handelsstadens inbyggare, som ansågo alla andra Landskap för biswärmar, och sin stad för stäcken dit de måste samla all sin Hönung.

STÜBELIUS gör härmed den anmärkning: Sådan nytta, säger han, hafwer man af legda Soldater: men jag wille weta om man af hemfödda utan sold bör wänta mera.

§. 6.

Jag nämde nyss Romare. Rät det folck! Huru hafwa de stigit så högt i magt och anseende, at de för hela werlden blifwit et under, och åter fallit ned i sin förra aska? Et folck som förstod rätta regerings bruk och missbruket i grund, hwars Lagar ännu wördas af hela Europa, som med sina regements wäfsningar och öden blifwer en öppen spegel för alla samfund, der en estertäncksam utan spådoms anda kan läsa deras förestående fall och upkomst.

Friheten war onckeligen den som lade första sten til Roms murar. Friheten fylde den med folck. Rom hade aldrig varit til, om AMULLIUS efter önskan fäc des grundläggare utur wägen och Tyranniet intet genom hans död blifwit hämmat.

Men hwad skulle en Stad wara utan Borgare, och murar utan besättning? **S**istaren **g**joro

B

g

gjorde derföre Rom til en Fristad för alla flyktingar, lidande och trålar. Friheten som han skänckte hwar och en af dem, war et så rikt och rart byte, at deltagare intet kunde tryta i så ädelt nöje, och detta war första steget til nya Stadens styrcka.

Den stod wäl i början under Konungawälde, men utan at hafwa förlorat sin Frihet: Samfundet styrdes af Konungen, men efter Råds-Herrarnas och folkets behag; det lägges derföre som en skamfläck uppå L. TARQUINII regemente, af Historie-skrifwarena, at han åtlodde ingendera. Han plågade menigheten i Smedernas Wärcckstäder, och med annat trälagtigt arbete, och des son SEXTUS TARQUINIUS, en i wefligit sällskap upwuxen Prints, gick i obetäncksamhet än längre, som satte dem i mistning af både Krona och Fädernesland.

L. JUNIUS BRUTUS upeldad mera af ädel än upbläst frihets-anda, afbröt genom sin tilltagsenhet Enwålds-öket, hwars hårdhet redan gjorde folket ledsna derwid, gaf Lagarna eftertryck, och förtoq lasterna sina undanslyccker, så at den tidsens ädlingar (SEXTI TARQUINII stallbröder) deröfwer föra en bitter klagan: Konungen, sade de, är ju en menniska, den man kan begära af, rätt och orättwisa, hwilkendera man behöfwer. Der har nåd och wälgärningar, der wrede och tilgift rum. Då kan man skönja skilnad emellan wån och owån. Men Lagarna deremot å

) o (

10

ro en döf och obewekelig ting, som är hål-
 fosammare och bättre för en fattig än rik
 och mächtig, som aldrig har någon lin-
 dring och estergift, så snart man skrider
 öfwer skancorna, och at det wore af-
 wentyrligt bland så många människliga fel
 at med ofskuld allena förswara sig, och wille
 med så wigtiga skäl häfwa hela friheten öfwer
 ända; men BRUTUS gjorde Borgmästare-reger-
 ringen årlig, och på alla sidor skantsade för
 friheten.

Under hela sin frihet war wäl Rom inwek-
 lad i blodiga krig utom, och misshälligheter in-
 om sig: Men jag ser sannerligen ingen annat
 orsak än friheten, som så länge hölt republi-
 ken lika wäl i tiltagande, och at tråldom war
 och des undergång.

J sålt stupade måst årligen många tusen-
 de Romare, men friheten årsatte mångdubbelt
 denna brist. Upmuntringar til gifterinål in-
 delst frihet at få bygga och bo, och utwäg at
 kunna föda hustru och barn gjorde något hem-
 ma, men inflytningar utifrån torde häfwa gjordt
 det måsta.

TULLIUS HOSTILIUS sant redan i sin tid
 på det greppet, at taga emot sina fiender och
 gifwa dem plats i Aventino at bygga på.
 Månn icke de Romares segrande wapn alt mer
 och mer bragte de omliggande folkslag, at med
 så goda hwilfor komma på deras sida?

B 2

Stån

80

Ständiga åntringar emellan folcket och Rådet, det förras domstol (Tribunus plebis) och Borgmästarena, tycktes hota Staten med undergång, men det war märckeligt, at den under alt detta likwål wårte til. Folcket kände då ännu sin skycka, och fågtade för friheten. Rådet gjorde wål en ock annan gång inbrått deruti, men när det blef för groft, bet menigheten i betlet och skakade sina Ryttare: Då singo Borgmästarena lås at taga lagom för sig. Tio manna-wåldet (Decemviri) som efter Atheniensiska Lagar skulle regera, förde stafwen wål det första året, derföre blef magten hos samma personer til det följande, men det tredje behölla Decemviri selswa folcket aldeles otillspord. Men som magten snart skenade öfwer sina gränser, gjorde den swarta APPII stygga gjerning snart ända på detta regemente.

Docck gick det wål med Republiken, så de jag, så länge tåflan war emellan Rådet och folcket; ty de sednare woro då ännu i stånd at tygla Tyranniet, och nation war någorlunda nögder med sig sels, fast förderfwets frö då redan grodde i des barin.

Men sedan en annan tåflan upkom, emellan Råds-Herrarna inbördes, singo sakerna helt annat utseende. Då twistades intet mera om friheten, utan hwilkendera af dem singe den hedern at wara des förstörare. Menigheten miste i selswa wårket sin röst. Borgmästarena, som tillika woro anförare för Krigshären,
ha

hade redan hunnit samla sig rikedomar, som för friheten woro äfwenlyrliga. CÆSAR, POMPEJUS, ANTONIUS, SYLLA, OCTAVIUS med flera, winlade sig framför hwarandra at winna tycke hos Krigsfolket, ty magten följer ofta wapnen åt, och när det intet annars wille lyckas köptes det för stora pengar, och Soldaten begynte snart tro, sit hellswälld wara hela Samsundets frihet; men skulle ändteligen menigheten höras, wande man dem at äfwen lystra til förgylta skål. Ehuru dårhörda inkräckningar nu altså gjordes, twinade hjertat af republiken bort i tråldom under girighets, wållusts, och högmoods tyranni, så at då den lyfte som störst i andra folkslags ögon, war der föga mer än skalet qwar; Ty TACITUS säger, at den afmattades genom de mågtigas inbördes täflan och Regeringens girighet, led snade derföre wid Borgmästare Regementet, och kastade sig i Enwåldets armar.

Under Kejsaredömet förderfwade slättja, wæklighet och wållust Roms regenter. Krigsmagten war den aldra Högsta: Desß öfwerdåd blef utan gränser: Desß spets högde och fälde Kejsare: Men det öfriga folket trålade redan under odrågeliga bördor: Och hade detta Rike aldrig stådt så länge, om intet den inbillningen at en Romare war lyckeligare än alla andra människor i werlden, blifwit til så många leder inplantad med Modersmjölken.

Således går det wäl an, at genom inbillningar en tid uppehålla en Stat, som före warit i flor och fattat god tancka om sin sällhet, men den som länge legat undertryckt, kan intet uphjelpas och förnjöjas med smicker, och skuggwårck.

§. 7.

Men jag får ej längre tid, at följa mina Romare til sin ändteliga undergång. Det gifwas nyäre händelser, som bära witne i min sak.

Det i fordna tider folkrika Spanien, som JULII CÆSARIS tid kunde räkna sin folkmängd til 15 millioner, och är nu deremot et på folck och wahrer utblättadt land, bör i synnerhet göra oss upmärksamma.

MONTESQUIOU fyller på de många små Samfundens sammansmältning til en Riks-kropp, men jag håller före at just intet förentingen war dertill orsaken, utan fast mera deß fölgher, och tror i synnerhet twänne ting wara til deß nu warande folcklöshet wällande, nemligen: Et mångfaldigt twång hemma, och hoppet at få skära guld med tålg-knifwar i America.

I wida Riken samlas gementligen förnämligsta styreskan i och wid Huswudstaden: Den håller ofta sig för wara Riket, och ser andra Provincier öfwer arlarna: Den har lägligaste tilfället, och bästa utwågen, at hos Högsta magten utwårcka sådana författningar, som i syn-

ners

nerhet gagna henne; men som det sällan gör an utan de aflågsnares förfång, stadna dese gemensligen i tråldom, wanmagt och föragt: Och då är ingen utväg at rädda det landskap från ödesmål, och Inbyggarena från utflyttning.

De genom sin Handel rika och mågtiga Nederländska Staterna, som genom arf föllo til Spanien, woro så länge någorlunda nögda med regementet, som de derwid fingo behålla sin frihet, men det warade intet länge. Mot dem föröfwades twång i styrsele. Staternas Råd blef afskaffat: Twång i Handelen: Deras wahren belastades med en tionde penningis utgift af hela deras wärde: Twång i deras Dreffel; hos dem insattes flere nya Biskopar, som derutas måste lönas: Twång i Rättegångar, ty deras rop blef ej hört, och supplicanterna afwistes hårdt med sina inlagor: Twång i Religion; ingen fick bekänna sig til Protestantiska Lära. Twång i det som war dem aldri kårast, nemligen lifwer; ty de måste tusende-tals råcka sina halsar på den af Hertigen til Alba för dem uppsatte stubbstäcken, och ännu flera låta sig mördas af Soldaterna.

Tänck huru många tusende icke under hela denna tiden öfwergåfwo et olyckeligt Fädernesland, utom dem som stupade hemma.

Det war underligt huru dessa Stater så länge utbårdade i et mång-årigt blodbad, och lika som erbödo sig at tjena en så Tyrannisk res

gering, allenast dem hålft någon lindring blifwit bewiliad: Fast deras wårnlöshet på andra sidan derwid gjorde det måsta.

Men det war ändå omöjeligit at det kunde wara länge. Spanioaren fick låf at wända fiendteliga wapn emot dem hwars medbröder han förr så wårnlöst slaktadt, då de åndteligen år 1581 upsade Spanien all widare tro och lydna; och hwad styrcka en liten Province åger då den ifrigt säcktar för lif och frihet witnar ISABELLA CLARA EUGENIAS 3 åra belågring på Ostende.

Portugal, som denna tiden åfwen lydde under Spanien, kunde intet håller länge uthärda, utan bröt på en gång i alla wärlds delar sönder det of, som blef så odrågeligit. Och Nederländerna måste Spanioaren sjelf förklara för fritt folk, sedan han förgåfwes sökt med wåld försätta dem i ny tråldom.

Sjelfwa Konunga-riket Spanien blef föga mindre förswågat genom de swåra inquisitioner, som utom de mördade brackte tusende tals Inbyggare at radda sit lif med flykten; och sätta sin fosterbygd i ömfeligit lågerwall.

Så mycket har nu twånget gjordt på ena sidan: Men jag försäkrar at nya wärldens Guld och Sölswets-grufwor som närmast lyfte denna Nation i ögonen, har icke mindre härjat deras land.

Gul

Guldet har ifrån ur-åldriga tider ägt et besynnerligt, fast genom människo-dårskap förwårswat Herrarwålde öfwer deras gjerningar. Knappt har något blods-band warit så nära, knappt någon wänskap så grundad, någon rättwisa så handgripelig, och någon magt så souverain, at de icke af des fågring ses någon gång wara förkjusade.

På twenne sätt ödelade den i synnerhet de Spanska Länder. Folket flyttade hopetals til America med hela Familier och hushåll, uprättade der nybyggen och wille håldre gräswo efter Guld och Sölswoer i et främmande land, än med spada och plog röra en mager jord hemma. Ju flera som reste bort at förskaffa skatter, ju färre lämnade qwar som skulle emottaga dem, ju mera wärte deras penningestäck. Men penningestäckens hastiga tilwärt i et på folck astagande Land, har altid wärckat yppighet och lättja. Skada war det altså först, at Spanien miste sina Inbyggare, men ändock större skada at rikedomarna förderfwade de så igen lefda.

Således lät Spanska Nation besticka sig af nya werldens rikedomar, sålde sin upodlade och folck-rika fosterbygd, och genom det som håbles för största rikedom utarmade sig sjelfwa.

Man satte sit högsta timmeliga goda i ymnighet af Guld och Sölswoer, då bristen deraf nödwändig måste förekomma enom som et

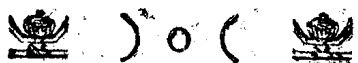
twång. Och detta inbillade twång eller fattigdom war en driffjäder til slika utflyttningar.

§. 8.

Twånget har i alla tider varit för Samhället skadeligt: Ar det långvarigt, gör det menigheten nödwändigt ledsen wid sit lefnads-sätt, och Fädernesland; Thyringska Adelen handterade illa sina bönder: Dem beröfwades deras frihet, at få sjelfwa wälja sig Kyrkoherdar, och påtrugades sådana, som intet annat wiste tala om, än Måpor och Skärs-elden: De fördes och i trångsel om sit uppehälle; derföre reste sig menigheten under THOMÆ MUNZERI anförande år 1525: och saken brast ut til uppenbart krig hwarest öfwer 50000 bönder stupade, och de öfriga lades ämbo under oket, men hwad sådant wärckat hemligen på utflyttningar, hafwa Scribenterna ej så noga kunnat märcka.

När Florentinerna fordom hade bemäktigat sig Pisanerne, togo de et förwänt steg at förwisa sig om deras undergifwenhet. All Handel och fria Konster blefwo hos dem förbudna, i mening at sätta dem i mörker, tråldomens yppersta Gynnarinna. Men Pisanerna blefwo genom detta twång brackta til affall, och fäcktade tappert för sin frihet, innan de kunde kufwas. Detta war et sätt at bringa folck i slafweri genom mörcker, som wäl aldrig slår felt, men det bör då gå lindrigare wägar, så det intet märckes.

Ro-

Konung GOTFRED i Dannemarek tänckte utan twiswel öka styrelkan af sit rike genom twång, då Frislandarena plågades genom odrågelig skatt, och bespättades genom hellska Lagarna, ty fömliga berättat at de måste i stället för prydnader bära widje-klaswar om sina halsar: Ingen lydsnade til deras flagan; ej frugade heller någon deras hot. Härigenom bracktes ändteligen de förtryckta at täncka på wapn, och fördrefwo således Danska besättningarna.

De näst gränsande folckslag som denna tiden sutto i frihet och wälmåga, blefwo Danska Kronan för detta twång oändeligen förbundna; En sülle, dygd och arbetsamhet söka alltid up de ställen der de belönas, och måste derföre öfwer gifwa en olycklig Fosterbygd.

Wig faller ännu et annat in om Danmark. Huru stort hade icke detta Riket varit, om intet des Krona genom twång brackt hela Ländet til desertion. I unions-tiden utmånglades wårt födra Fädernesland af Danska regenter, och när CHRISTIERN den II:dra trodde sig hafwa druckit upp hwar droppa Adligt blod utur Swenska hjertan, kom han snart i erfarenhet, huru twång och slafveri öfwer en uplyst Nation aldrig befästa et regemente, ty skal det någonsin gå an, bör möreker nödwändigat gå förut, och måste det ändock införas så småningom, at Nation intet märcker affikten derunder. CHRISTIERN blef då först warse Kunga-magten endast bestå i myckenheten af dem som wis
ja

ja lyda: Och när den saknas, sig wara lika med Torparen eller Tiggaren.

Sluga grannar weta alltid göra sig nytta utaf andras tvång; In ingen ting i werlden är så i stånd at på en kort tid bemanna et folck som friheten. Et frugtsamt folck får låf at använda en tredjedel af sin tjenst på barn som ännu intet annat göra än förtära, men friheten förwår swar folck, som äro i sit bästa at göra gagn. Råder tvånget ibland et frugtsamt folck kunna de aldrig nog beklagas. De lägga millioner förlager årligen neder på sina barn, men en farlig granne, skär det up med hundrade proCent.

Alla hastigt tillwårjande magters exempel är härtil et handgripeligt bewis. Preussen som i början af detta Seculo war så litet betydande, har på detta sätt innom en kort tid wuxit up til en förundran och skräck för hela Europa. Des Regenter hafwa följt ROMULI exempel, gjorde sit Rike til en Fristad för alla flyktingar, bland hwilka de Saltzburgiska intet woro de minst betydande. Konungen bygde up hus för främlingar, understödde andra med förlager at bygga med. Han oroadde intet gerna någon för samwets och religions-mål, han lemnade alla burskap med upräkta händer, och någras lycko sköfde en otrolig mängd dit. Lagarna fingo eftertryck, och det arbetades intet förgåfves på rättegångars förkortande, at en och hwar med
min

minsta tids och penninge-spilla skulle få njuta sin rätt.

En samling af många slags folk, bland hwilka en stor del hwarken af samwet eller religion hålles inom franska, plögar anses omöjeligit, at göra til nyttiga Medborgare; men han har wist at det är intet dygden allena som kan göra en människa Laglydig, utan at Lagarna och deras handhafwande böra åstad bringa en Politisk dygd.

§. 9.

Det är tider at gå närmare til sielfwa saken. Af det som anført blifwit, är altså bewist at twånget endast är och förblifwer rätta orsaken til alla utflyttningar. Läsare! som med tålmod följt mig i andra Riften, tröttnas nu icke at se huru det står til hemma.

Of åro för ögonen witra mäns skrifter, som söka intala of at Sverige wore i fullkomligt wälstånd, andra åter af lika frägd wilja inbilla of twårt om. Men wi få intet låf at bygga på myndighet, ty endast skäl måste nu afgöra saken.

At Klagan och misnöje höres i alla samtwån tår ingen ibland of neka: Klagan har alltid något förment twång til sin gruud: Ehwad twånget är wärckeligit eller inbillat, åstadkommer det nödwändigut utflyttningar. Är det sednare, måste Nation uplysas; at folket känner sin wäl

wålmåga; ehuru förfarenheten snart plågar råta den inbillningen: Men hånder det förra, böra sären uptäckas, och af öm- och Redligt-sinta besiktigas; på det läkemedlen måtte inrättas och aspåbas efter sjukdomens orsaker och utbrått.

At det ingalunda är blotta drömmar, som gör vår Nation så ledsen wid sit Fädernesland, utan märckeliga och allom synbara olågenheter, lärer af det följande kunna nogsamnt slutas.

Lika hwart ut wi wända vår esterrancka står twånget för våra ögon. Somliga olågenheter se wi angå en större eller mindre del af Rikets Inbyggare, andra åter deremot äro mera allmänna.

Et Rikes lemningar äro antingen närande eller tårande. Swardera hafwa sina enskilda swårigheter at göra med. De förra utgöra egenteligen styrckan; de sednare göra den brukbar i et rike. Näringarne äro många, och hwar och en har sina twång, intet annorlunda än hwar jordenes wäp har sin egen mast och frätare. Bland näringarna är Jordbruket det första, yppersta och nödwändigaste, och ehuru naturen ingalunda hafwer wanslättat öf härutinnan, arbetar det nästan under oråkneliga swårigheter, så at det icke ens kan falla en estertäncksam underligt hwarföre det intet högre rest sig ibland öf, utan fast mera huru det under så swåra och många twång kunnat bärga sig sådant som det nu är.

Des

Des swårigheter måste angå antingen Jorden des afkomster eller Brukare.

§. 10.

Swenska Jordbruket hindras 1) Af små och Ofkista-ågor. Samsålta skogar plundras af sina ågare framför hwarandra, til os måtteligt Skieps-wircke, Såg-timmer, Tjårus och Kast-wed, Kålning, Swedjande, och öfwerflödig Giärfel-och Husbyggnad. Odelte och samsält nyttjade Ångar blifwa sämst ryktade, och snarast skog och måslupna, och småskipta åkrar gifwa mycket besvär, ringa skörd, och hindra Landbrukets högd som winnes genom åkers förwandling til ång, och ångars til åker.

Men upträckas intet bättre ginwägar at dela och storskipta ågor, eller wärefställas med mera drift och estersyn än hårtills, är swederskipligt, at den hjälpen på flästa ställen kommer för sent, och at et halst Seculum knapt räcker til et widsträckt Låns fördelning, med den talrikaste betjening, ty ehuru en Sockn är förer afsmätt, blifwer dock swårt i practiken om det aldraminsta miswårdas, at mångas på särskilta tider gjorda, och sedan sammansfogade mätningar träffa in wid Storskiftet, dershöre torde stor del få mätas om, hwilket måste då ske på Allmogens och Kronans nya kostnad: Häraf föres jag os påmint til det andra twånget, som beswårar war Swenska Jord, nemligen då mätningen ej sker med behörig drift och noggranhet.

När

Når Mättings-Commission bles först inrättad, talade man mycket om detta arbetets drift och ordning, och huru det widsträckt Finland skulle inom få år blifwit afmått och storstiftat. Rikens Höglof. Ständer hafwa sjelfwa blifwit med sådana löften hugnade, och i afsigt at påskynda et så nyttigt arbete, märckeligen öft denna Stat genom tilläggning af en ny Mättings-Commission. Men om dessa äro håldna eller kunna hållas, derom kan redan denna och än mera den tilkommande tiden witsna. I synnerhet om Mätningen börjas åt alla kanter på en gång, mångas arbeten blandas med hwar andra, Landmätare flyttas från ena Socknen til den andra, från ena Lånet til det andra, för än de slutat arbetet, och ibland för än de wäl börjat, och permitteras från oafgjorda göromål.

Mån detta får räknas ibland de mindre hinder för Landbruket? Eller mån detta wara hemligheter, som ej få widröras?

§. II

Til et twång för vår brukbara Jord räknar jag 3:o at den intet får besittas af dem som hafwa både lust och styrcka at lägga egna händer derpå. Stora Kongs-Såtes- och Skatte-hemman innehafwas, största delen af frånwarande Herrskaper, eller ock af en underbetjening, som intet åger hog, insigt eller drift, at upbruka ågorna, eller ock lemnas de bort til et eller få-årigt Arende.

Det

Det är likwål en alt för mycket betydande del af Swensk Åker och Ång, som ligger under sådana Hemman. Få af deras innehafware hämta af dem den rikedom och nytta de kunde och borde gifwa, Riket til en märckelig förlust. Inspectorer, Gårds- och Dräng-Fogdar hafwa måst detta bekymmer på sig. De skjöta en annars utan en noga och sträng eftersyn. Deras lättja, yppighet och bedrägeri, kan årligen forta af inkomsterna, som annars kunde märckeligen ökas.

Alt mota detta onda, arendera andra bort sin jord på wisa år; men innehafwaren som då wet sin fahrdag, täncker altid på den då han skal göra något: Han söker at göra sig bästa gagnet; men frågar minst hwad efterträdaren får. Härigenom lemna många tusende Tunner land Åker och Ång i wanrykt, och Allmogen som både kunde och wille arbeta up jorden, får icke ens besatta sig dermed, då den likwål med glädje wille skatta dershöre til ägaren, allenast jorden bleswe lämnad deß brukare til ewärdelig besittning.

§. 12.

Jordens affkomster äro intet mindre på flera sätt betungade. Smärre hinder får jag icke tid at omwära. Et af de hufwudsakeligaste härwid håller jag före wara, brist på tjenliga farter Landsorterna emellan.

¶

Om

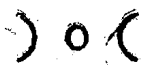

Om det folk, som med swåra transporter, och långwariga fälttåg afmattas och döer bort bleswe tilhåldna, at hwar på sin ort arbeta på strömmars och farters öpnande, hwad wålsignad nytta tilflöt icke Landtbruket derigenom?

Jag borde icke ens mera nämna härrom, sedan Rikens Höglofliga Ständers ömma wård så nyligen och alfwarsamt sträckt sig til denna del af wår allmänna hushållning, om icke et derwid ännu ömmade mig, nemligen at större delen af de til detta wålsignade wärck anordnade medel åtgå til Befäl-hafwarenas, än arbetarenas aflönande, hwarigenom arbetet kostar Kronan mycket, men gagnar Riket mindre. Wån intet staten härutinnan kunde märckeligen indragas genom et mindre antal befallare, uti en så fredsäm förrättning?

På många orter hindras jämwäl Landtbruket märckeligen genom twungen Spannemåls- och Victualie-Handel: När Landtman intet får affätta sin jords och mödas affastningar, der winsten är störst. Dit höra författningarna om wißa Handels-districter och förbud mot Spannemåls och victualiers utförande.

Herr MONTESQUIOU föreställer detta wärckert under namn af en Africansk sägen, om twenne orsaker til deras fordnä Åkerbruks afstyrrande. Den andra författningen säger han hade til affigt, at förekomma hungers-nöd i Landet, til hwilken ända man förböð alla lifs för-
nöd

nödenheters utförande til utrikes orter; ja den ena Provincien fick icke föra til den andra, utan särskilda permissioner, som nödvändigt måste af sig föda monopolier. På detta sättet blef landets afwel och afkomster markarna til rof då goda år woro, och som tillika all upmuntran för Landtmannen förswan, så blef både Aker- och Ångs-skötsel försummad, och på de goda åren följde swåra år som råcka ännu.

Landt-tullarna äro äfwen Jordbrukets afkomster märckeligen til tunga, som af andra år nogsamnt wisat. Om alla de dags-wärcken lades tillsammans, som Inbyggarena årligen öfwer hela riket hindras wid dem: Om så många människor som Sweriges Landt-tullbetjening utgör, och nu med onödigt arbete uppehållas, räknas hafwa arbetat årligen förgåfwes, eller lättjats bort hwardera inemot 300 dagar: om de många tusende Daler som nu til deras aflönande årligen ätgå, läggas dertil, och än mera, om de många tunnor Guld som Tull-Arendatorerna dymedelst draga åt sig af näringsarna få följa med: Om de många näringar och Wärfstädor, som af deras betjening kunde drifwas räknas nu förlorade, och ändteligen om den afwoghet, som genom Landt-tullarne underhålles emellan Kronan och Undersåtarna lägges öfwerst, och alt detta samlas i den ena wågskålen, och i den andra deras fördelar, som genom indragningen af Landt-tullarna kunde mista en Guld-ådra, tillika med några lata

36

betjentes flagan om brödlöshet, tyckes för et folk, som berömmet sig af frihet ei wara swårt at sluta hwilckendera bör wåga up den andra.

Jordens afkastning minskas intet mindre genom swara om icke odrågeliga utlagor, hwilcka äro nödwändig fölgd af Staternas tilwärt.

Hade Rikets inwärtets styrecka tiltagit i samma mån som des Ambets-manna antal i sednare tider, wore det förfärligit för våra Grannar. Men om wi se noga efter blifwa wi warse, halfparten af Sweriges förra Inbyggare nu styras af dubbelt så många Befäl-hafware som förr, eller som är det samma, at hwar närande lem skal nu föda fyra gånger så många tårande, som hans Förfäder.

Jag går aldeles förbi alla äldre tilökningar i Swenska Staten. Sednare förslutna åren hafwa gifwit oss så många som wi nu hinna upräkna. Häfrätterna äro fördubblade. Jurisdictioner fördelta. Ombudsmän, Fiscaler, Secretare, Adjuncter, Notarier, Amanuenser, Assistenten, &c. &c. måst wid alla Collegier och andra wäref tilökta, och utom des åtskilliga aldeles nya inrättade, såsom Banco-Lag-Tabel-Upsotstrings-Sundhets-Oeconomie-Mättings- och andra Commissioner och Deputationer.

Man skyller på göromålens myckenhet. Det kan så wara. Man låfwar de skola derigenom min.

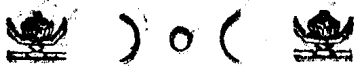
minskas; men sådant måste tiden wisa. Dock bör ingen tro, at man i vår tid, i allmänhet at tala, arbetar för mycket; ehuru wäl idoga Ambetsmän ännu liksom finnas i hopen. En jag har intet märckt, i våra lustbarheter, mera nu än i gamla tider hederliga deltagare tröta, ehuru de blifwit långt widlöftigare och talrikare än tilföre. Skåde-spel, Dants-och Tracteringar, Högtideligheter, Concerter, Spatsser-gångar, hedras än af honet folck. Man träffar hos Förnåma åfwen utnötta spelbord, och Källare och Coffe-hus, stå ej heller för zifror eller besökas endast af pöbel.

Jag wille således tro, at i våra tider tröte hwarcken recreation ej heller tid dertil. Atminstone påstår jag, at folcket igemen ingalunda är til denna syflornas förökning, hwarcken i Justitie-eller Cammar-ärender wällande. Kan någon säga at våra Landsmän äro af naturen mera tråto-siuka eller ostyriga än tilföre? Eller mån Kronans ränta nu så onaturligt wuxit, at den intet hinner upbåras, och derföre redo-wisas af de wanliga Upbörds-mån? Hwarcken är vår mynt-sort oredig at räkna, eller swår at Transportera.

§. 13.

Men ehuru kånbara dessa twången äro för Jordbruket, wårcka dock ingendera af dem få snörrätt på folck-flyttningen ut, som de hwilcka angå Jordens brukare.

38

Hvem kan utan rörelse se tillbaka på den författning hvarigenom all folck-ökning på et Bondehemman, blef hindrad, då Allmogen ej fick låf at föda på sit Hemman öfwer et wist antal arbets-folck, i proportion efter sin skatt, och de öfriga woro förfallna til års-Soldate-eller Saltbitter-sjuderij tjenst.

Hindra folck-ökningen på et Hemman, är at rent af hindra all upodling. Men at utan upodling i åkerbruket täncka på Rikets tilwärt, lärer utan bewis anses för orimneligit. Då altså ungdomen förmentes at gagna eget Fädernes-land, sökte den up et annat, som mildare emottog des tjenst.

Et annat twång för Jordens brukare war det, at en stor del af den arbetande folck-hopen genom friheter och belöningar droogs från plogen til våra Fabriker wid deras inwåttande. Swenska Jordbruket war intet i stånd at förse Städerna med bröd, så länge Fabriks-arbetarena ännu woro Åkermän: Men när de flytte til Städerna, lemnades deras Jordlappar i lida och wanskötsel. Således måste brödet blifwa mindre, men des åtare i Städerna flera.

Fabriks-arbetarena lärde sig småningom uppighet och lättia. När Kronans förlager woro förtärda, gjorde antingen en wädeld, eller förläggares banquerout, ofta ända på allsammans, då gjordes en hop folck syblö och i följe
der

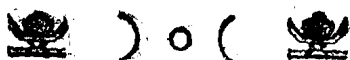

deraf brödlösa, som aldrig mera, kunde förnedras at älska eller sköta jorden sin första moder. De hade då redan förändrat både kläder, seder och namn, at wisa huru högt de wuxit öfwer sin inbillade nedriga härkomst. Nöd och högmod gjorde dem ledsna wid sina forna hemwister, och dårars afmålningar, om andras sällhet, uplifwades för deras ögon, at de med beråd mod skrefwo sit affked från Swerige, och sworo sig under en annan Krona.

Bedröfweligit bewis, af de olågenheter som åtfölja en för stor frihet i mindre nödwändigaste näringar fram för de nödwändigaste, ganska lika med den, som et frit Rike bör wänta af sina närande lemmars twång, och så tårandes sielf begärliga frihet.

För Jordbrukare är widare et märckeligt twång, at Nybyggare, Torpare, Inhysses, och Backstugu-hjon intet lidas.

Friheten, som menniskan är födder til, söka alla. Tjenste-folket ledsnar på slutet wid andras arbete, de wille öfwen något se sig sielf til goda: Så de det intet hemma, dragas de efter hand dit der friheten erbjudes. Man hafwer genom detta förbåd sökt mota swårigheten efter årligit tjenste-folck, men med det samma jagat från Landbruket Arbetarena i Landsflyktighet, och, det som ännu mera gör uti längden, hindrat Drängars och Wigors giftermål och den deraf flytande folck-ökning.

För några år sedan utkom wäl en Kongl. Förordning, som lämnar frihet til Nybyggens och Torparens antagande på sina ågor, men så länge ågorne äro samfalta, eller med Grannarnas sammanblandade, kan den ej på alla ställen utöfwa sin wälsignade wärckan.

Det fjerde twånget för Jordbrukare är, at de intet åga full säkerhet på den jord de besitta. Jag will intet nämna om de utvägar och långa omgångar, hwarigenom Skattebönder kunna bringas från sin Jord. Det är nog af, at Krono-Hemman tagas oförskylt från sina åboer, så länge de fullgöra sina skyldigheter.

När en enfalldig Allmoge, som bygt på immissioners löften, och barn ifrån barn haft hemmanet i oqwald besittning, måste se sig med hustru och barn dresna på Landsvägen, samt Förfäders och egen möda lemnas oförtienta til rof, måste Allmänna säkerheten derigenom märckeligen lida. Deras affked blifwer ömkeligt för alla som höra det: Garwäl wår Fosterjord! Wi hafwa förr warnat dig ofta med wår swett, men sidsta gången med wåra hustrurs och barns tårar.

Jag lämnar Allmänheten at dömma, huru wida den osäkerhet hwarunder Herrgårdsbönder och Torpare stå, kan räknas för det femte twånget för wåra Landtbrukare. De åga ej allenast ingen trygg besittning af sina Hemman och Torp, utan äro äfwen i mörcket huru mycket af dem kan fordras.

Hwart

Swart menar du, Min Läsare! Dessa flyktingar skola taga wågen? Hwad nöje skal sådant folck hafwa til giftermål? Eller hwad lust deras barn at blifwa i Sverige?

§. 14.

Sist nämner jag det hindret, som til äfventyrs torde göra det mästa, nemligen: Jordbrukares och andra närings-idkares föragt. I alla Samfund står of för ögonen huru stora ting uträttas genom hedern. Regenter plåga dertfore klokt tildela hwarjom och enom åra efter sina bedrifter. Detta är ock egentligen ursprunget til de i Europa brukeliga Rid-dare-orden: De innehålla i sig sjelfwa ingenting wärfeligit: Deras dyrd beror endast af Regenters befallning, at de skola hållas i wist wärde.

Men flästa hafwa ännu glömt, at med tillräckelig heder löna de största bedrifter i werlden. Purpuren bäres med stort answar och mycket bekymmer; Men den har sina nöje-stunder, at se sig wördas, at lysa i wäl-lefnad, at uplifwas af tidsfördrif. Länder intagas och förswaras med blods och ofta lifs-spilla, men det årsättes hos Segerwinnare med heder, rof och mera maklighet i freds-tider. Lärdoms-wägar uptråkas med möda, men de leda ock til en årad fredsam och födande ålderdom. Dock måste alla dessa hafwa sin föda och kläder af jorden, fast de ingendera röra wid den med sin

minsta finger, och jorden räcker dem icke et enda behof sielfmant.

Den måste angripas, och ehuru den intet är öfwerwinnelig gifwer hon dock aldrig total seger, utan, såsom behofwen äro dageliga, så måste den och dageligen antastas: Hon gör åtsjöje af slöda wapn i lata händer: Segrarna fåsta wäl intet egenteligen blod; ty träffningar na ske med handa-månge, men swetten flyter desto ymnigare, och då är bloden ingalunda utan afgang.

Detta slags Hjeltar kännas nog igen af sina inwända fot-blad, darrande knän, krokuga rygg, grofwa händer, stela finger, magra lemmar, lutande hufwud och skrjockoga anleten, som alla witna, om dessa förtjent Lagrar med lek, eller såfwit sig til meriter.

Hafwa wi, näst GUD at tacka våra Martis busar för befredade Riks-gränser, tilkommer deras arbete Hedern för det bästa, som finnes innom dem.

Mån sådana då intet borde äfwen njuta Heder? En hwad upmuntran skal wäl han eller des barn äga, at således helt och hållet upofra sig til Allmänhetens tjenst, om han för alt ser sig wara föracktad af dem som lefwa af hans swett.

Härwid faller mig i hogen hwad jag för en tid sedan läst i LIVIUS om en gammal Romersk Ridderman, som utom sit förwällande
ådra

ådragit sig någon gäld, och sedan hans Borgenärer dertföre hade dragit under sig hans Förfäders fastigheter, insatt honom i Tuckt och plågo-hus.

Han framträdde en gång för menighetens ögon i en ömkelig gestalt, med alla sina Förfäders Sköldemärcken. Hans kläder wars alt nedsolade, hans ansigte blekt och magert, med långt skägg, och framåt hängande hår och en utmårglad kropp. Och som han i bringan kunde framwisa årr af de skott han klädt för Sæderneslandet witnade hans blodiga rygg, huru hans ålderdom dertföre blifwit belönt. Han hade under sina plågor i fångelsset förlorat sin hälsa och ådragit sig en obotelig trinsot.

Detta tog Romerska folcket illa up. Det är såfångt sade de, at ute sågta för friheten och Riket när wi hemma förtryckas af Medborgare. Wår frihet står i mindre fara i utwärtens krig, än i freds lugnet, ibland fiender, än Medborgare.

§. 15.

Wi skynda oss nu från Jordbruket, at betragta de olågenheter, som twinga våra Landslögder. Dit räknar jag med fog först mångslögder.

Det är otroligt hwad denna omständighet allena hindrar våra wärckstäder, och sätter dem utur stånd, at någonsin kunna bringa våra tillwårckningar til den högd, som utlänningen, eller sälja dem til lika pris med honom. Wåra
Må

Måstare behöfwa lära, så länge de lefwa och få ibland hela sin lifstid intet mer än en eller två gånger göra somt, som nu räknas höra til deras profession. Det fordras således en ogemen qwickhet, at kunna finna sig i så särskilta fall och händelser, om arbetet skal blifwa försvarligt, men färdigheten, som utan tusende-tals repetitioner aldrig kan ärnås är ändock borta; De trögare kunna icke ens komma fram, wärkstäderna derföre intet håra sig hos oss, och arbetarena måste se sig någon annorstädes före, der de kunna bättre föda sig med mindre kunskap.

2) Hindras våra slögder, genom lam upsigt. Kronan och Riket har ingalunda spart, at genom förlager hjelpa nya inrättningar under armarna, men huru de sedan blifwa använda fordrar noga tillsyn: De kunna nyttjas til oppigheter och wällesnad och man tror sig altid finna på utvägar, at wid tillfrågan enskylla sig med något. En wälplågning, en handpenning kan snart göra upsyningsmän estergifna, små händelser til olycksfall, en medelmåttig inrättning til makalös, och från alla kanter samlade slögder på besigtningssdagen til egen wärkstads producter.

Egen winst borde wäl med rätta upmuntra en och hwar förläggare til flit, men derpå bör intet göras alt för stora förslager. Alla af dem som få förlager, äro intet från barndomen wanda til arbete och estersyn: Det kan ibland falla i händer, som spilt sina pengar, lärt
och

och gjerdt intet, och nu ingen ting högre önska än, under hwad namn som helst det wara må blifwa understödde. På sådana är hazarden för stor, om icke Capitalet förlorat. Men kunna de, på hwad sätt som helst slingra sig lös från ansvaret, sättas andra af medelmättig flit i säkerhet: De tro sig alltid kunna nyttja samma utvägar at undwika råfist, som hulsit de förra och lägga sig med dem på latbäncken: Hunger och fattigdom inställa sig efter hand: Och när Fäderneslandet omsider ledsnar, at lämna sit bröd i lediga händer, företaga de ofta oråd, at söka det hos främmande. Man har sedt onyttiga Medborgare hos oss, blifwa idoga och arbetande hos andra, då de warit under god uppsigt. Den gismildhet och estergift som altså wisas mot lårtingar på detta sättet är Fäderneslandet til föga förforsring.

3) Wåra Handa-slögder twingas vidare af stora anstalter til små wärck. Man up-täncker ofta hos oss en så widlöftig byggningsplan til en Fabriks inrättande, at en half eller hel mans-ålder åtgår til des fullbordande, innan arbetet kan wäl börjas. Förslaget råcker intet wäl til det förra, derföre blifwer ingen ting af det sednare.

Yppighet, och at blifwa lysande genom sina anstalter äro härtil hos privata de förnämsta Drif-fjädtrar, men skola sådana wärck börjas på publici befostrnad, kommer ännu en annan farligare dertil, då man af medlen gör hufvudsak,

sak, och ser mera huru länge en födekrof kan råcka, än när och huru wäl den kan betala det deruti nedlagde Capital.

4) Sidst hindras våra slågder ganska mycket genom arbetarens twång under skrå och andra ordningar. At ofunniga och bönsbasare ej få frihet i synnerhet i Städer at hindra försarna Handwärfkare i sin lofliga näring är ganska billigt: Men at de som lärde något Handwärf ännu måste stå under twång beskommer aldrig Riket wäl.

Et wist antal af Handwärfkare gör dem til Monopolister. Denna deras magt blifwer ofrågelig för Folket, som behöfwer dem, men än mera för deras underhafwande. De äro då i stånd at sätta et sådant wärde på sit arbete, som kan understödja deras wällesnad och yppighet. Och deras arbetare måste nöjas med den lön de behaga.

Et ömkeligt bewis härpå hade wi för några år sedan uti Skräddare-ämberet i Stockholm. Det hade sins emellan träffat en öfwerenskommelse, hwad en Gesäll borde bestås i kost-och wecko-lön hos det samma, som han omöjeligen trodde sig komma ut med: Gesällerna anhöllo om någon tilökning: men blefwo ej hörda: Förtwiflan, hunger och harm reste dem up, at förskaffa sig det med wäld, som de ej med lampa kunnat winna. Höga Öfwerhetens åtgjård brackte dem wäl å nyo under lydriad, men

men hwad kärlek detta wärckat hos dem til sit Fädernesland, och huru gamla de alla kunnat blifwa i Sverige är lätt at dömma.

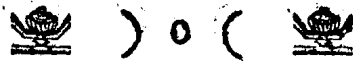
§. 16.

Wåra Bårgwårck ligga intet mindre under twång än andra nåringar.

Derwid twingas först fattiga Bruksägare, som ej hafwa tillräckeligt förlag sjelfwa, at drifwa wercket med. Rikens Högloft. Ständer behjertade deras nöd, och i affigt at understödja dem inrättades Järn-Contoiret. Men wid denna författnings reglerande inflöt något emot skarpsyntas och redligas protest.

Derigenom sattes de förmögna i stånd, jämte faciliterade lån i Banken, at igenom högst budit pris tilhandla sig Bruks-egendomar, och blifwa förlags-mån för de öfriga. Och es medan de woro de samma, som genom odrägeliga lån influerade på Wäxel-Coursen hände derigenom det som ännu bedröfweligare war.

Desa Förlags-mån, som tillika woro Exporteurer och Trafenter faststälde genom fristeliga Contracter under en dräglig Wäxel-Cours en wiß lefwerants och et wist Daler-tal för hwart Skeppund, som skulle wara i tio och flera år. Men så snart detta war bestält, lät man Coursen rasa öfwer 100 mark per Riksdalern hwarigenom en daler, som wid drägelig Cours war

war en tolstedel af en Riksdaler, bles nu al-
lenast en tiuguffierdedel deraf. Den fattiga
Bruks-ägaren nödgades således sälja sit Järn
til hälften af det acorderade wärdet, fast han
hade samma Daler-tal i behåll.

När nu en Bruks-ägare genom sådant
Contract fördjupat sig inom några års förlopp
i widlöftighet, mån någon upriktig wän kunde
råda honom bättre, än lemna allt i de förmög-
nares händer, och söka annorstäds sin säkerhet.

2) Twingas Bruks-smedar och arbets-
re igenom allt för knappa löner.

Det äro egentligen de, som drifwa arbe-
tet, de böra derföre hafwa tjenlig och styrefande
föda, och tarflig utkomst, annars ledsna de,
blifwa lättingar, tjufwar och til en tröst i sin
fattigdom de liderligaste fyllhundar. Inga för-
farna arbetare fås in utifrån. Idoga, som
märcka sin slit här gemenligen föga skattas räk-
na sin lefnad för trældom. I våra Riksdags-
Tidningar läsas några af deras sorgelåten;
Men ord och aftal måste stå, fast sakerna i sig
sjelf förändrat sig. At nöjas de ej dermed få de
söka sig bättre hwilckor annorstädes, hwilcken
tröst likwål, sedan de sådt hustru och barn,
och något hemwist ej tycks särdeles betyda,
hållt sedan alla Swenska bärgwärcf kommit i
så få mäns händer.

Nordens kalla wintrar, som gömma fö-
dan undan för våra Sommar-foglar drifwa
Dem

Dem hypetals, at smaka de Södra länders nöjen. Hunger och armod utan undsättning wisa ofta våra Bruksarbetare samma wäg.

3) Våra Bårgwärf hafwa ännu et twång i följe med sig, som i synnerhet rörer den om-
liggande Allmogen, och ehuru det intet egenteligen tyckes skada Bruken är dock klart, at inga Bårgwärf i et wälbestält samfund kunna grundas på Landmannens undergång.

Huru härutinnan hos oss må wara beskafat, kan ingom wara obekant, som minsta ömhet byser för sit Fosterland. Här behöfwes intet några gifningar: Det är onödigt, at bestyrcka något med gamla händelser eller ensidiga Elagomåt: Middags-sanningar skola afgöra saken. Jag wet det bruk, som intet betalar mer än 3 Daler Kopp:mt för Kål-stigen utmed sjö-kanten, fast den några mil derifrån kåstar 10 a 12 Dal. Kopp:mt. Men ingen ting har så fullkomligen öfwerlygat mig om detta twång, som den i Riksdags-Tidningarne N:o 96 för sistledne Riksdag införda berättelsen om några Skatte-bönders 8 åra tråldom, tappra motstånd och magra seger: Det är wårt at hafwa i minnet.

De förpflichtades at wid 20 Daler Söls-wermynts wite sälja Kål-stigen til 5 a 6 Daler Kopp:mt mindre än mörkången war: de dömas wid orätt forum: När de wädja deremot, bötfällas de: Deras wad göres onyttigt genom den första domens anbefalta wärckställighet: de
D på

påstå widare, at alla sakägande måtte höras, men det aflås: de wädja, men de blifwa derföre ånyo pliktsålda. Och när Rikens Höglofliga Ständer förklara Ambetsmännernas och Kongl. Collegii domar och göromål härwid för aldeles olagliga och emot Klar Lag stridande, få de ändteligen sina ådömda böter tillbaka, men ingen ting för sin långwariga rättegång eller någon ersättning, för det de i 8 års tid på hwar stig fål de nödgats sälja förlorat 5 a 6 Daler.

§. 17.

Åf näringarna ligger ännu vår Swänska Handel under ofet, och wäller altför mycket vår Folk-flyttning.

Stora Handels-Nationer hafwa genom fri och oinskränckt Handel och Sjöfart, gjordt sina flaggor wördade i hela werlden. Swerige har haft samma ändamål med dem, men brukat helt andra medel dertil.

Inskränkningar, exclusiva privilegier, och hemligheter, hafwa wi trodt göra bästa wärckan. Til den ändan utkom år 1614 en Handels-ordinantie den 10 Februarii: Men emedan den ännu intet war sådan som man önskede, utkom år 1617 en annan, som brackte Handelen i färre händer: Då utnåmdes wiså Städer, som ensamma skulle få idka Utländsk Sjöfart, andra fingo frihet, at segla til hwarandra, inom Riket, men en del allenast til Stockholm

holm och Åbo. Alla Landsköp blefwo förbudna, och en lång lista på Lurendrågare-Waror satte alla upsynningsmän i stånd, at angripa en Handlande när de behagade.

Deßa författningar äro alla redan så gamla, at de wäl hunnit wisa sin wärckan. Engelsman är nu i stånd, at duka up öfwer 300 segel på sin Orlogs-flotta, men Swerige hinner intet til tredje delen en gång, med deßa författningar.

Mislyckade botemedel skynna en snuf, at tilgripa det som hulpit alla andra. Men våra Handlande påstå lika ifrigt at det gamla twång är enda hjälpe-medlet för vår underliggande Handel, och ämse alla förändringar deruti för samwets-mål in politicis. Om altså någon med Mathematisk wisshet kunde wisa, de gamla ordinantierna nu mera icke ens påsa sig til vår Handels belågenhet, en fri Handel öka Waro-mängden, Waro-mängden syflosätta och qwarhålla flera Medborgare, står man ändock lika fast i sit påstående.

Jag nödgas denna gång wara mera kort i et ämne, som fordrar större widlöftighet, än föresatsen nu kan tåla. Saken är annars af flera handterad, och de emot Handels-friheten anförda skäl finnas tilförene uptagna och tydeligen wederslagda. Men skulle myndighet beledsagas med skäl hafwa mera intryck, förtjänar Höglof. Ridderskapet och Adelen med sid-

sta Riksdag hålna Protocoller, i detta ånne, men i synnerhet det af den 24 April 1762, at med estertänka läsas.

§. 18.

Här äro orsakerna, hwarföre tusendertals närande Medborgare måste lämna sit Fostersland: Afslägna tracter twina bort af näringslöshet: Arbetare fly så bistra hemwister. De skäcka sig til Sjöstranden der mera rörelse och lifactighet finnes: Men de blifwa snart warse efter wår nu warande ställning, at hwarcken Stad eller Land wil lämna dem en jordlap at bo, gifta och föda sig uppå.

Tråla i andras arbete, så länge de orcka, wråkas bort i armod på sina gamla dagar, och dö i uselhet äro de Lagrar, som skola läcka den arbetande hopen, at älska Fäderneslandet. De känna ofelbart, at Sverige ännu intet är Platos sälla land: de trängta efter frihet: De höra våra Sjöfarande tala mycket om de södra Länders präckt: De förinå intet stå emot så restande nöjen: De blifwa Sjömån: De skrifwa sit affked: De stadna intet förrån de hinna til några Utländska hamnar, der friheten är til båda.
 "De bygga håldre bland et folk, som de näp-
 "peligen förstå, der rörelsen är otwungen, än
 "bland egna bröder, der alt är dåligt och dödt,
 "och man läser i alla deras gjerningar detta tän-
 "ke:

”Ke-språk: Sådernesland utan Frihet och förs-
”tjenst är et stort ord af liten betydelse!”

Så går vår ädla arbets-hop ifrån oss:
Mån det betyder ingen ting? Det är den ho-
pen som sticker hwar bröds-bit i våra munnar:
Af deras skatt och deras slögder klåda och smyc-
ka wi våra kroppar, som utom des icke ens
kunna, hwarken genom Förfäders heder eller
adelig härkomst skiljas från arbetarens. Hög-
heten smälter til wäder, när ingen betjenar oss
och Herrawäldet är alt, när lydande äro borta.

§. 19.

Nog af i detta ämnet. Flera twång tryc-
ka ån vårt kära Sverige. Fårande lemman-
ne äro heller intet frie derifrån: Våra Am-
bets-mån högre och lägre få äfwen draga sina
bördor.

Lärdom, Förfarenhet och Dygd utgöra
de bästa egenheter hos Ambetsmän: Der de
finnas, uplifwas folket, som en wisnad planta
af et swalt afton-rågn. Sälla de tracter dit
detta rågn råcker! Det som måsta affeende haf-
wes uppå wedsyflors besättande, det winläg-
ga de sig altid måst om, som äro sökande.
Blifwa dessa tre huswud-egenheter Öfwerhe-
tens största ögna-märcke wid fullmagters utde-
lande, kan ingendera hos vår af åran retade
nation tryta. Men hafwes måsta affeendet på
något annat, blifwa dessa mera sällsynta. Mör-
ker,

ker, mistagna författningar, egenmytta och öfverwäld stieka snart fram utur alla Fönster. Bokwett blir då en dyrköpt fåfånga, Förtjenster umbärliga och Gudsfrugtan et årlöje.

Aldrig hafwa Rikens Ständer någon tid mera arbetat på ordning emellan de i Rikets tjenst warande Ambetsmän, än wid framflutna Riksdagar; men aldrig hafwa heller samma Ständer mera blifwit oroade af bedröfweligaste flagomål öfwer præjudice.

En stor del af den Dyrbara tiden åtgår för Ständerna sjelfwa at rätta sådant. En opartist wille sluta häraf: Ständernas Författning härutinnan antingen wara så mörk, at den af ingen annan än Ständerna sjelfwa kan förstås, eller at den onåpst af Undersåtare får öfwerträdas.

At Lärdom, Förfarenhet och Dygd tagas för afgjorda saker hos dem, som en gång kommit til Kongl. Fullmakt, och intet Lagligen äro öfwertrygade om annat tycks hafwa sina skäl, då omwäldoga prof så swårligen stå at århållas. Men en dygd, som samsfundet intet lönar, har det ock mindre rätt at begära: Och snillen, hwars wett och flit aldrig lönas, flytta bort.

Hwad må jag tala om Ambetsmän, som sitta blott med penningelön efter 1696 års stat. Antingen måste deras Ambete blifwa skött som en bisynla, eller måste de stjåla eller fly eller swälta ihjål.

§. 20.

§. 20.

Sådana äro de olägenheter, som enskildt trycka närande och tårande Medborgare, men det äro ännu andra, som alla Undersåtare i gemen hafwa känning af, de der intet mindre wärfka på utflyttningar än de härtils anförda.

Hit räknar jag 1) **Hinder i Giftermål.** Ut folk-mängden är grunden til en Stats rätta styrka lär ingen neka, äfwen som alla weta, at Giftermål är rätta ursprunget at öka folk-mängden, och böjelsen til giftermål så naturlig, som af Allmagten i Skapelsen inplantad. Hinder deruti är altså et twång emot naturen, som gör folket ledsna, hindrar folk-mängdens tilwäxt, och den deraf flytande Statens styrka.

Wi leswa intet mera i de dystra tider, då Prästers och Munckars Giftermål ansågs för synd: Wi bära intet mera några rökoffer för den Romerska helighetens stol af de ogiftas egendom: Kloster-lesnaden hålles intet nu mera för någon skyldighet eller Gudaktighets plickt. Wår Lag tillstöder allom Ägtenskap, ej heller wet jag om förbådet emot mindre-årigas giftermål bör räknas hit: Det kan hafwa sin nytta; ty mogna Föräldrar kunna framföda stadgade foster; af dem wänta wi åter stadiga och muntra arbetare med tiden.

Det är således intet något Lagligt twång för handen. Stor del Medborgare äro i den belägenhet ibland högre och lägre, at de intet se sig kunna försörja hustru och barn, under de

56

år de til Ägtenkap wore tjenligast, och när de ändteligen komma dertil, år det ofta försent.

Ofelbart år, at flera tusende barn härigenom årligen lemnas ofödda i Sveriges Rike, som efter Allmaktens och naturens ordning borde uphjelpa vårt folklösa samhälle.

Stånds-personers barn måste länge trampa på Lärdoms-wägen, innan de hinna på parnassen. Lagren år en heder, men ingen födda, intet fölger den heller så hastigt deruppå. 10, 15, 20 år och godt tålmod fordras ännu, innan man kan wara wif om den ringaste utkomst af egen förtienst. Gifter han sig des förrinnan, och hushället ökas, får han låf at föda och klåda hustru och barn med sin heder, som består af idel nieter, men som de intet länge njåas dermed, måste han oförtöfwat sälja bort sin tour, wid hwilken han ådragit sig en stor gåld, och gripa til tiggare-stafwen. Slögda har han intet lärdt, och sybla kan han knapt få, sedan han blifwit förgåten af sina Förmån. Hwem wore så obetänckt om sit wål, som i så fatta omständigheter torde täncka på giftermål? Har en Bonde en eller högst twenne Söner, kan han gista dem hemma, at blifwa sina efterträdare med tiden, men åro de flera, anser han dem i wår nu warande belågenhet för en last, tror at de af hans jord ej kunna föda sig sjelfwa, ån mindre hustru och barn, och derforre afråder dem på det högsta från giftermål.

Men

Men aldra kånbarast är detta twång för vårt tjenstefolk. At gifta sig för dem är, at med det samma blifwa uslingar. Mannen kan åndteligen få någon tjenst, om han wil lämna hustru och barn, men då får han ingen föda för dem. Hans lön förslår näppeligen för honom sielf til kläder, hwem skal då föda och sköta hans arma egna, som äro huswilla?

De hafwa likwål beslutit, at upofra alla sina krops krafter til sit Fäderneslands ryckt, äro i sin fattigdom williga, at förse det ännu med arbetare i framtiden, och således de aldramyttigaste Medborgare, som kunna önskas; men för alt detta är ingen belöning dem wifare, än kappen och säcken, och hwar mans förebräelse huru tofugt deras gifte wore. Stro dessa upmuntringar til giftermål? Nej. Förre än han detta gör griper han til alla andra utvägar, som kunna wara möjliga.

Han ser först sig om efter något Bondes Hemman, som twingas af folk-brist, at der kunna blifwa Måg: När det lyckas, är han för Riket i behåll, men annars tager han sig före något oråd; Mången wältrar sig uti de styggaste laster, dem antingen ingen, eller oloflig folkökning åtföljer: Han nöter sina dagar i förtwiflan och sinnes oro, och när han föreställer sig huru tunga hans grå hår måste blifwa honom i armod och förækt, och huru långa hans åldersdoms-dagar, då ingen mer wil wårda honom, afbrinter han ofta sådana bekymmer, med besatt at i tid fly för sin olycka.

Således gå de sin gång, och deras arbete saknas bland Rikets slögder. Om wi tillika besinna de familier och hushåld, som af dem genom giftermål, under den Högstas wälsignelse kunna uprinna, men nu alla i Sverige saknas blifwer förlusten mång-dubbelt större.

Pigor råka i lika olågenhet med dessa, och ån så mycket swåre, at de ej gjerna kunna rådda sig med flykten. Deras mödosamma arbete har lika ålderdoms-lön, som de förras, med den tillfats, at de måste tåla en mera bitande hädelse för sin ålder och ogifte, som de hetswa intet rå före, som de gjerna önskat kunna åndra, och som är en nödwändig följd af twång i giftermål, och deraf flytande drångarnas utflyttning. Deras årlighet ställes på de farligaste försök, och deras sukar åro ingalunda Fosterlandet gagnande. Wore drångar och pigor utan lön, som bier och arbets-myran, endast födde til trålar, behöfde de ej ömkas, men då det är annorlunda, bör twånget med all ömhet hjälpas. Heter det med rätta, patria est, ubi bene est, mån man då ej har orsak at säga, at dessa åro utan Fädernesland?

§. 21.

Swenska Undersåtare i gemen lida 2) af twång i Rättegångar. Rättwisans skipning i et Samhälle är en hufwudsak. Swar Undersåte, så länge han står i sina förbindelser, är berättigad, at njuta den samma: Alla behöfwa
den

den ock, annars förtryckas de af hwar andra. Detta är orsaken hwarföre de sworit sig til et Samfund, årlägga skatt och lyda befallningar.

Når rättwisan uprätthålles, då lönas dygden, då tåmjes yrslan, då betslas wrångwisan, då nåpses högmod, då skyddas oskulden, och lasterna straffas utan skonsmål och anseende, men de måst som förstöra den frid Konungen sina Underfåtare sworet hafwer. Går anrons til, är twång i rättegångar för handen, som upwåcker misnöje och klagomål, och wårskar åfwen på utflyttningar.

Jag går denna gång förbi at undersöka, om sådant flyter af fel i våra författningar af mindre ansvar för våra Ambetsmän, af deras delactighet i den Lagstiftande magten, af lam upsigt eller af våra seders förderf; men om något twång i rättegångar hos oss wårckeligen gifwes, det må då flyta af hwad källa som helst och des wårckan hörer egenteligen hit.

Jag wil intet beropa mig på Menighetens Allmänna klagan och misnöje, ehuru det är et starkt bewis: Jag får ej rum at anföra många från Städer och Land dageligen inlöpande klagomål öfwer lidna oförrätter: Erenne händelser wil jag allenast omröra, hwilkas sanning redan så upklarnat för Högsta magten, at den af ingom kan nekas, och står för våra efterkommandes ögon.

En

En redelig Medborgare af Stånd, hwar på likwål ej bör hafwas affeendé, ty alla åga i Samfundet lika rätt, blef efter order af en Officer med några gemena grepen om natten på sin säng, hans handlingar ifrån honom tagna, och han, ohörd, ofswertygad, fångslad, fastad i torn och möreker i halft annat års tid, i köld och elände, skild från hustru och barn, utan at få wisa sin oskuld, eller få weta sin anklagare. Jag rys at tala derom. Han förloerade der sin hälsa, och när hans sak ändteligen blef ransakad, fants den utan minsta skäck. Stånderna sjelfwa förklara honom för ofskyldig och lidande, men hans förföljare blifwa aldeles bortglömda. För honom i sin uselhet war det alt nog, at hans oskuld upklarnade, men fredsbrottet är ingalunda dermed försont, och allmänna säkerheten återståld. Sådane saker ropas på hämd: Låt oss intet glömma bort dem: Wåra barn gråfwa dock up dem ånyo, och til vår tids nesa lägga dem för efterkommanderna.

En långsam egendoms twist är uptagen af Herr NORDENCRANTZ och des Criticus, der Köparen genom 20 årig procces utmattades med alla instantier, och blef ändteligen med förlust af 300000 Daler twungen til förlikning, för at rädda det återstående af sin egendom ifrån samma öde. Saken är med sina omständigheter så noga utredd, fast utan at nämna personer, at det ej här behöfwer anföras.

Ut

At spara tiden, kan tredje rummet fyllas med den i §. 16. anförda långvarige process emellan några Skatte-bönder och några Brüks-innehafware, der mång-årigt lidande, flere tusfende Dalers förlust, kostsam rättegång, Öfwer- och Underrätters, mot klar Lagstridande domar rättas, med de 60 Daler Silfvermynts åter betalande, som de blifwit orätt sakfalta til.

Säger mig huru många Stånds-personer finnas, som med sådan redighet, osparad kostnad, och outtrötteligit tålamod kunna leda sin sak til fullkomligt slut? Intet en bland hundrade. Huru kan det då begäras af en bland tusfende af Allmogen? De flästa måste först duka under, hwilket och ofta kan wara så godt. Kan det begäras at sådana uslingar skola älska Fäderneslandet. - Mitt hjerta blöder. Men låt oss skynda oss bort från dessa bedröfweliga bilder til något annat.

§. 22.

Då komma wi til det tredje allmänna twånget, som är i egendomar. Affigten är intet här at anförda de många möjliga och brukeliga sätt, hwarigenom en kan sättas i mistning af sin wälfångna egendom.

Konung och Ständer hafwa försäkrat hwar Undersäte om en oqwald besittning af sin egendom. Det anstår aldraminst honom, at draga så helgade löften i twifwelsmål. Der-
före

före hafwa ej heller Undersåtare hållit betänke-
ligt, at nedläggga sina egendomar i allmänna
wärf och caflor, som äro försäkrade. Banken
hafwer emottagit det mästa. Der ligga gam-
la i redbart Mynt inlagda Capitaler. Dit föll
wid repræsentativa Myntets inrättande hela
Rikets rörliga penninge-styrcka, och Banken
utgaf försäkringar, at de intet allenast der wore
i behåld, utan ock wid ägarens påfordran sin-
ge derifrån lyftas. Dessa försäkringar äro nu
de samma som sådt namn af Banco-Sedlar,
och gå i all wår handel såsom penningar, men
äro i sig sjelf intet annat än Bankens Affig-
nationer på sig sjelf, som, så länge de hono-
reras af Banken med redbar betalning, be-
hålla sitt wärde.

Nu har nästan hwar en enda Rikets Un-
dersåtare genom handel bytt någon del af sin
egendom i dessa Assignationer, och enligt des
klara ord, Runga-Försäkran och Riksens Stån-
ders borgen måste således äga rättighet at när
han wil lyfta från Banken ograverad sin egen-
dom, intet til namn och Daler-tal allenast på
papper, utan i wärfeligit redbart Mynt eller
des wärde.

Saken är i sig sjelf ganska enfaldig och
kan af alla begripas. Men det hemliga, dock
på slutet nog synbara Swenska Dalerns fall,
som från år 1734 fallit ifrån en tiondedel til
en tjuguhundredels Riksdaler, har gjordt saken
me-

mera inbunden, ty Daler-namnet hafwa wi formerat of en fix notion om, som intet kunde passa in med våra nya Dalrar i jämförelse med något redbart Mynt.

Herr CHRISTIERNIN tror detta Daler-wårdets förändring intet hafwa skadat Riket, och håller före, at den haldre bör nu utgöra en adertondedels, än en niondedels Riksdaler allenast den nu stadgas derwid. Han påstår, at det intet är möjligt fälla Coursten, utan at ändra och förbättra hufwud-myntet. Det samma påstår han intet annat wara än Slantar, som swara emot 72 mark's Cours. Nu hafwa Slantar varit hufwud-mynt i 10 års tid, och under samma tid har Coursten dock rasat til 30 a 40 mark öfwer hufwud-myntet, och utan Slantarnas förändring, fallit hela 20 a 25 mark tillbaka. Huru har den då rättat sig efter hufwud-myntet? Eller hwad hufwud-mynt hade wi til grund under den högsta Cours? Har den nu funnat falla 20 eller 30 mark utan hufwud-myntets förändring, hwarföre kunde den intet falla ännu lägre, om orsakerna til des högd skulle hafwas? Mån intet då Plåtar, Caroliner &c. kunde ännu winna den hedern at blifwa ansedda för hufwud-mynt, utan någon wäldsam reduction?

At hafwa et obeständigt Daler-wärde och ändå bruka det ordet i handel och wandel, är det samma, som at byta om betsman hwar må-

månad, som alla hafwa 20 markor på Rispundet, men det enas Rispund är ändå aldrig lika med det andras, köpa och sälja med dem tusendestals hwar dag, utan at weta om, och huru mycket de skilja uti wigten. Det är likwäl wid swårt straff förbudit. Håller nu säljaren alla sina Rispund med de förändrade besmannen för lika stora, men köparen jämför dem alltid med eget oförändrat, kan han ibland betala säljarens Rispund högre än wanligt, och ändå hafwa märkelig winst. Säljaren, som håller alla sina Rispund lika, och alla som denna månaden bruka lika besman med honom, sälja denna tiden ut alla sina waror, då de tro dem wara i så högt pris, och köparen anammar dem med lika begärlighet, ty han skinnar Säljaren några markor på pundet.

Ofunnighet om wår Dalers fallande t aflågsna gräns-orter, har på detta sättet utblåstat of på millioner; ty Grannarna hafwa ej funnat förblindas af Daler-namnen. Winsten har retat de i ofunnighet stadda på 30 a 40 mil omkring sig, at samla så mycket Guld, Sölsilver och Koppar-mynt, som de funnat få tillsammans, och föra det öfwer gränsen, emedan de der fåde flera Sedel-Dalrar, än de hemma kostat gamla Dalrar, och intet förståt at Riket på dem likwäl förlorade några tusende.

Du

Du trötnar redan at följa mig längre. Jag måste lemna mycket som borde sägas: Beskymmer och oro göra dig ledsna: Du wil bort at fördrifwa din ångslan i lustigare sällskap. Käre! wänta ännu en handwänning. En enda sak wil jag ännu anföra, sedan få wi följas at til mera mantråde ämnen.

§. 23.

Det är twång af Sörnust, pennor och tryck, som jag ännu 4) måste nämna något om, intet derföre, at icke i det ämne är förr nog skrifwit, utan emedan det på detta ställe ej får wara förtegat.

Så sägnande som dagen är emot natten, ljuset emot mörkret, solken emot Dunder och blyt, så uplifwande är ock kunnskap ibland Underfåtare om sitt wäl och obestånd. Derföre dyrckas wetenskaper, pennor retas til tåflan med hwar andra, och Trycket lägger deras tanekar i dagen. I synnerhet behöfwa fria Samfund et sådant ljus. De skola sjelfwa styra sin wälsfärd. Äro de i mörcker och segla utan ledare, gå de mistom om sällheten, stöta sig, och dräncka hela sit Fosterland i et botn-löst olycksdjup, just då de trodt sig få ankra på glädje-stranden. De få då årfara hwad åfwenlyr det är, at wara Los på obekant far-watn och Högbotsman, utan at känna Compassen.

E

Det

66

Detta har Sverige med sin skada fått nog lära. Knappt har et matt nordfken wisat sig på war himmel, förr än wi trodt det förebåda en ljuf mårgon-rådoad: et litet fyrwårcke, et lysande meteoron, som brinner några minuter, har ofta intagit oss så, at wi ej wetat ord af innan wi warit från rätta farleden. Wi hafwa trodt dem wara tunder-strålar från lycksalighetenes S, men då wi dyrckat dessa snart utsläcknade blåß en stund, hafwa wi märckt oss af bränningar och höga klippor omringade: De flåsta hafwa blifwit aldeles handsfallna, lemnadt både segel och roder, andra sade, wi få snart ankra i en önskad hamn, men de som woro skarpsynta sade at skeppet förgås om wi intet ändra kosan.

Det är intet nog uti fria stater, at några få hafwa studerat ut detta: Pluraliteten skal afgöra sakerna. De som hunnit så långt, stå för högt öfwer menigheten: De äro menniskor, som sedan de genom sitt nit wunnit Rikets förtroende, ledas snart genom en understucken egenhytta från rätta stråten: De böra derföre hedras, men ej dyrckas, följas, men ej blindt-wis.

Skal det ske, måste Nation wara sielf uplyst: men dertil fordras förnuft: Det upöfwas bäst då wi teka våra tankar på papper. Men dertil gifwes föga upmuntran om ej trycket gör det allmänt. Sanning och oskuld har deruti et ädelt förswar. Dygden smutsas ej af belackares:

res swårta: Hon luttras ifrån slagget, och gifwer en dubbel glans: Hon fruchtar ej för dagen: Mistänker aldrig ljuset, och befarar aldrig minst åfwenlyr då det får blifwa rådande.

Men det gifwes ock andra, som hållt ståla sig bakom skärmen då de skola göra något, och allenast en eller annan gång gå fram för menighetens ögon, och göra då underwårck, men med et förbehåll, som liknar Taffspelares, at ingen får komma dem när eller se bakom skärmen. Sådana tycks Doct. ERNST SCHUBERT hafwa at göra med, då han säger i sina Heilige Reden. "Undrer eder intet mina wänner, at sanningen ådrager sig af Werlden en så grufwelig och oförsonlig fiendskap. Aldrig någonsin har man haft twånne så snörrätt mot hwarandra stridande ting, som sanningen och werldenes barns meningar och affigter. Dessa söka ingen ting annat, än en fåfång åra, förgångeliga skatter, och fördömmeliga kötsens begår. Deras affigt är, at de dessa Gudlösa begår måtte förwårfswa något dygdeanseende, bedraga de enfaldiga, och förskaffa sig tillfälle, at få nyttja sina wällustar. Men så snart sanningen kommer i ljuset, warer deras hjertans ondskas uptåckt, och dem många tillfällen at winna sina onda affigter affkurna. Tånck hwad swår belågenhet för en menniska, som i lustar söker sin högsta lycksalighet! Han tror sig förlora alt, när sanningen tager öfwerhanden, och får fästa sig utl

E 2

"mens

"menniskornas hjertan. Och denna enda tan-
 "kan är alt tilräckelig, at bringa honom til
 "wrede, til gruffsamhet, til hämd och til för-
 "följelse emot dem, som sanningen offenteligen
 "och utan sky bekänna." Och på et annat ställe.
 "Ofsta hindrar of Gudsfrugtan at biträda dem
 "i deras affigter, som hafwa magten i händer-
 "na. Ofsta förbinder of nästans kärlek, at ta-
 "ga of an de fattigas och eländas sak, som af
 "andra warda undertryckta och förföljda. Of-
 "ta tvingar of rättwisän, at uptäcka deras ond-
 "ska, som i werlden wunnit et stort anseende.
 "Och detta förhållande, som på alt sätt strider
 "emot werldens, kan omöjeligen länge lämna
 "of uti ro. Man blifwer förbittrad uppå of.
 "Man tractar, at få of utur wägen. Man up-
 "täncker lögn och tilwitelser och beröfwar of wårt
 "goda namn. Man påbördar of allehanda las-
 "ter och förbrytelser. Man spar hwarken list
 "eller wäld at fördärfa of."

Baron RUDOLPH af Hølenburg säger;
 "Alt trenne sätt äro i synnerhet, som regerande
 "plåga bruka, at befordra enskilt winst på det
 "allmännas bekostnad, nemligen: Alt förtaga
 "menigheten all förmåga at skada sig. Då
 "man antingen genom list eller wäld lagar af-
 "la dem utur wägen, som från barndo-
 "men lärt sig at täncka, och hafwa drift at
 "wärfställa det til allmänt wäl, som bygga på
 "löftens helgd, och aldrig af smickrande ord fun-
 "na förledas, utom hwilka han säger det öfri-
 "ga

) o (

69

"ga folket wara en kroypp utan själ, en här
 "utan anförare, et skepp utan besättning och
 "säfwa helt säkra. At genom twång utmär-
 "gla alla ädelsinta, då de draga under sig de
 "förmögnas ågodelar, drifwa in odrågeliga rån-
 "tor, nyttja dem til enskilda intressen, öfwer-
 "hopa Medborgarena med arbete, och söka in-
 "wekla dem uti utvärtes frig. Genom twe-
 "drågt sätta Medborgarena hwarannan uti
 "håret, då de förbjuda alla sammankomster,
 "befordra dumma för de skickeliga, afhända
 "androm egendomar, och tildömma dem åt
 "andra."

"At wata Republican, säger en annan
 "Auctor, och förhårskande hemligheter och För-
 "nufes twång ej känna sitt Fäderneslands nyt-
 "tre och inre intressen, strider emot sig helft.
 "Mörker passar med Barbarie, men ej med en
 "fri Republicanst anda.

§. 24.

Således hafwa wi nu genomwandrat främ-
 mande och eget Rike, äldre och nyare tider,
 sökt och åfwen förmodeligen funnit orsaken til
 utflytningar ifrån vårt kära Fädernesland:
 Här möter oss den andra frågan: Genom hwad
 författningar kunna de bäst förekommas.

Den kan både kort och widlyftigt beswa-
 ras. Kort: När orsaken dertil häfves, afstad-
 nar nödwändigt des wärktan: Widlyftigt, at
 E 3 up:

upsöka twångets närmare och längre driffjädtrar, se dem alla i sitt sammanhang, och wisa huru det ena med lampa, det andra med alfware, det ena strapt, det andra efter hand skal rödjas utur wägen.

Det förra torde denna gången blifwa för litet, men det sednare åter för mycket.

- - - medium tenuere beati.

Jag wil bjuda til at hålla Medel-wägen. En annan tid och på et annat ställe bör det uppfyllas, som nu måste brista.

Wåra Landsmän äro af olika täncka om möjeligheten och medlen, at hjelpa wårt Swerige. Förtwiflan har så intagit de flåstas sinne, at de intet tro det mera kunna hjelpas genom några författningar, utom den, at lå alt först öfwer ånda. Riks-byggnaden täncka de, har i wår tid redan så wanskapat sig öfwer alt, at den bästa Byggmästare intet är i stånd at skaffa den sin rätta skapnad och anseende, om intet alt riswes neder, och efter bästa Byggnings-Lagar från grundwalen å nyo upniuras. Andra åter prisä den sälla frihet i hwilken wil lefwa, och hålla före föga fattas innan Swerige nådt högden af sin sällhet. Mån icke båda gådt förwida?

Äro alla handfallna, hwem skal då hjelpa Fosterlandet? Annu gifwes medel: Annu har Riket förmåga at resa sig, allenast det förstår at rätt bruka densamma. Ut wända alt öfwer
ån

) o (

71

ända, är en wåldsam Cur. Det är ock omist huru snälla och redeliga Byggmästare wi då träffa före, och utom des plågar wid sådant tillfälle mycket Byggnings-wircke förspillas.

Doct är det ingalunda nog, at på Rikets smärtande sår, här och der lägga några små plåster-lappar, i mening, at bota hela des sjukdom. En frätande skärpa i blodet fordrar krasliga inwärtens medel, om ej alt snart skal blifwa förtärt.

§. 25.

Friheten är twångets egenteliga mot-gift: Men är et ord af alt för widsträckt bemärckelse; kan på oändeliga sätt både brukas och misbrukas, och behöfwer derföre med all noghet användas, om den intet skal mera skada än gagna. Ty några personers frihet har varit alla Staters undergång, och kan äfwen blifwa wår, om den intet motas i tid.

Wi behöfwa intet nu uppehålla oss wid friheten i sselfwa Regerings-sättet. Det är et dyrt byte, som wi aldrig wilja mista, så länge wi och våra efterkommande kallas Swenska.

Med frihet, om hwilken jag talar, förstår jag den förmån hwar Medborgare bör genom et Rikes Lagar och författningar åga, at befordra egen, så långt at han intet stöter sina Medborgares eller hela Samfundets sällhet.

Alla äro wi menniskor, alla förderfwade af stygga begär: Alla behöfwa derföre hwarandras hjelp, och alla noga uppsigt. Så länge wi äro utom Samhället, sköter hwar sitt efter eget begär, men står ock då sitt eget fast, utan någons förswar, och den friheten är naturlig. Men så snart wi söka stygd under Samhället, är ock des bästa wår hufwudslag.

Wi hafwa alla med otwungna hjertan sworit oss under Swenssk Krona, en Krona som är oss så mycket kärare, som den hwilar på frihets stoder. Ingen bör derföre wara den andras Herr, inget den andras träl: Alla äga lika rätt, alla lika företräde. När det sker, då äger en Medborgare alt det han med skal-fan önska, och i något wäl inträttat Samfund någonsin kan få: Då blifwer ock ingen orsak mera, hwarföre han skal flytta bort, men hundrade som hålla honom qwar.

Riket liknar i denna delen aldeles wägskålar. Stiger en, eller fleras frihet för högt i den ena skålen, kan det aldrig annars ske, än genom de andras sänckande för djupt i träl-dom.

§. 25.

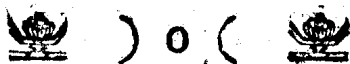
Om nåringar eller ämbeten ibland oss njuta större frihet, derutinnan äro intet alla ense. När Bonden säger man, betalar ricktigt ut sin skatt och skuld, kan igen må bättre än han:
Men

Men en Ambetsman måste swåfwa uti en ståndig frugtan, at swara för sina göromål. Wåra högre skalder hafwa mycket diktat om en Bondes sällhet och Herdars ro och menlösa nöjen, hwad fördel de åga emot dem, som skakas af alla lyckans winder. Jag följde nyligen med en af dem, at betrackta och sinaka dessa Landtnöjen: Der blefwo wi warse en Åkerman wid sin plog. Åh! hwad nöje, sade han, at få således wara skild ifrån Stadsens buller i sin menlösa ro, som han är. Wi gingo et stycke öfwer den upplögda åkren, at få närmare betrackta hans tidsfördrif, men när wi kommo fram sade min Kammerat, helt swettig, det war wäl at wi orkade hit, jag hade så när tröttnat förr: Hwad skal då, sade jag, den, som måste göra det hela dagen, och ändock med all sin magt styra plog och åken? En stund derefter kommo wi i sällskap med Herdar. Denna lefnad, sade min Kammerat, är et jordiskt Paradis etc. Wi stånade at betrackta deras menlöshet; men i det samma kom en af dem löpan- des utur skogen och ropade: åh! det bästa fåret af min hjord är borta: Jag har sökt det hela dagen förgåfwes: jag är så wanmägtig, at jag rätt nu dignar neder, och ehuru jag wet mig wara helt oskyldig til denna olycka, får jag ofelbart betala det i aston strart med min rygg, och wid årets slut med min lön. Wi ömfade honom och frågade, om han hade så obillig Husbonde: Nej, swarade han, intet är han obillig, men om wi sådant ej hade at frugta

E 5

före,

före, frågade wi intet efter om halfwa hjorden wore borta. Jag har wäl sedt huru de bär-gat sig, som hafwa efterlätsna Husbönder: de förnöta sina dagar med fåfånga, och weta när aftenen konner knapt af et enda får.

Innan wi wiste ord af, war et hiskeligit äffe-dunder med mörcker, rågn och blier of öfwer hufwudet: Hinna skjul war omöjeligit. Wi måste uthårda det. Woro intet wi olyckeliga, sade min följeslagare, som träffade så swårt wäder. Intet olyckeligare, sade jag, än Herdarna, som altid måste wänta sådant; jag wille, fortfor han, gifwa en ducat, om jag nu wore i Staden tillbaka: Det är swårare sade jag för Herdarna at göra det, som intet åga någon. Se Herdarna, sade jag wärdare med sina hjordar fara nu längre, låt of följas åt med dem til aften. Nej, swarade han, om man wille gifwa mig alla hjordar som der drifwa til egna, wille jag det intet göra. Jag wil wända om igen: Jag fruchtar nog äns dock, at wi tröttna på wägen.

Rätt så, sade jag, siung då intet-mera sött om Landmans och Herdars nöjen. At se up på en handwändning när Bonden för i Åkern; och Herdar drifwa sina hjordar, det kan wara nöje, men at hålla sjelf i plojen och gå helt och hållen i Herdarnas skor, är olust och möda, som hwar ock en af andra wågrar emottaga. Men goda Handwärcf, säger du, är mindre
möd

möda wid. Försök, gack in uti Wärcckstäderna, se intet på deras lön, för än du kânt deras beswår. Bruka hammaren en dag i Smidjan, och dela sedan dags-penningen med Smiden: För Snickarens höfswel en stund; bruka spolen flitigt uti en Wäffstol, med mera: Jag är wiß, du gifwer mig samma swar, som min Kammerat innan aften.

§. 27.

Frihet finnes aldrig, utan at den drager våra begär til sig, då wi kånna den: Begären leda oss i alla våra göromål. Är nu friheten störst i Naringarna, hwarföre dragas wi intet hållt til dem? Men då wi se, at de hafwa för litet folk, och våra Ambeten för mycket; lårer blifwa onefeligit, at friheten i det förra år för liten, men i det sednare för stor.

Deraf finnas så många exspectanter och Auscultanter i alla Collegier, så många brödlösa Präster, så många extraordinarier och Adjuncter: Dertföre måste Ambeten nödwändigst ökas, at skaffa dem heder och bröd, och hwar och en trångtar at komma högre. Bonden wil blifwa Borgare, Borgaren Rådman, Rådman Borgmästare, Borgmästaren Håradshöfdinge, Håradshöfdingen Assessor och så framåt. Bonden och Borgaren wil hafwa sin Son til Präst, Prästen sin til Biskop, Biskoppen til Adelsman.

Här

Häraf får Samhället ändteligen en wan-
skapelig ställning. Det blifwer stort och förfär-
ligt uppe uti toppen; men rötter och de nedersta
qwistar twina och rutna bort, hwarigenom trä-
det sättas snart i åfwenlyr, at wid minsta wä-
derpust ramla öfwer ända.

Skal altså saken hjelpas, och Rikets un-
dergång ej för sent botas, måste saften smänin-
gom ledas tillbaka til roten: Alla wanprydande
watu-qwistar, som suga musten åt sig, och al-
drig bära frugt aldeles afbrutas, andra top-
pas och jämkas: Men rötterna med ömhet om-
gräfwas, gödas och warnas, så skal man snart
blifwa warse huru roten stadgar sig, och stam-
men börjar nedre slå ut nya och qwicka skott, som
innom några år låfwa det et annat utseende.

§. 28.

Af föregående gör jag altså följande all-
männa regel: Närningarna böra hållas i hög-
aktning fram för annat, och det i den orde-
ning, som de äro nyttiga och nödwändi-
ga för Samhället, som så länge ökas, tils
rårande lemman få lust at öfwerqifwa min-
dre fördelacktiga Ambeten och slå sig til
närningar.

En sådan högaktning består intet i några
wackra talesätt om Jordbruket och Handa-slög-
der. Wär tid berömmar sig deraf, at hafwa
fattat mera smak för hushållningen än våra
För-

Förfäder: Men som hushållningen är en konst, at förwårfswa och förwara ägodelar, wet jag sannerligen ingen af Sweriges åldrar än hafwa så illa användt dem som wi.

Fyratio års tid hafwa wi nu setat uti någorlunda ro, med dryga utlagor, men aldrig hafwa allmänna Cassorna varit i så djupt gäldbundit tilstånd som de nu äro, intet en gång i det ömfeliga 20 åra kriget, som Konung CARL XII:te med sin död gjorde ända uppå. I Banken öpnades oförmodeligen för vår tid, en rik springe-fälla på penningar, som gjorde oss på en kort tid brådrika, men hade den olyckan, som Portugisiska Diamant-handelen, at waran af för mycket tillop föll i wanpris, och än är öwist huru långt den kan falla. Om intet Rikens Höglofliga Ständer hjelpa detta, kunde på slutet hända, at wi köpte oss fattiga på alt annat än papper.

Til denna högacktning hörer 1) at Nårande lemmarna njuta all möjelig frihet och hanteras ganska ömt, såsom wore de Rikets ögnastenar: Deras rätt först hjelpes: Deras twång högt beifras, och en enda Bondes lidna oförrätt exemplariter och fort affstraffas. De böra hwarcken med hot, läck eller trug betungas: Storckisten, jord-refningar, taxeringar, som äro dem til tunga intet på-trugas, utan de genom exempel, föreställningar och egen deraf flytande nytta upmuntras, och huru alt
med

med minsta kostnad låter sig göra, noga i acfttagas och jämkas.

Högsta Magten har uti bästa wålmening redan från äldre tider med mycken möda sökt genom lagar och författningar i det närmaste determinera alla undersätares göromål, hwaraf upkommit så många stadgar bud och Förordningar, at de ej hinna lära känna sina skyldigheter, än mindre efterleswa dem. Wid deras efterlesnad har ock utom des oftå öfwerwänneliga swårigheter mött oss, som nödgat Regeringen at göra uti dem så många nya förklaringar och contraira författningar, at Lagläsaren sielf ej är i stånd at i acfttaga dem. alla wid sin Domstol, än mindre den lydande at efterleswa dem; hwaraf händt, at Undersätare se sig på alla sidor affkurna från sin naturliga frihet, och måste leswa under en ständig fruchtan at bindas af Lagen.

Skaparen som uti alt gjordt naturen fullkomlig, och menniskan sällskapslik, har ock så stält hennes böjelser, at ju mera de, utom sielfwa lasternas utöfning, som af Lagarna böra dämpas få njuta frihet, ju mera skaffa de Samhället och hwar enskilt styrcka och wåltrefnad och tvärt om, och försarenheten witnar, at så ofta mennisko-påfund med den wognaste öfwerläggning blifwit satte deremot hafwa de för eller sednare blifwit witten til det, huru liten droppa hela mennisko-wettet är af det wisdomshaf, som ärfordras at gifwa Riken och Samfund bestånd i werlden, och hnrå Statens förderf

) o (

79

derf är med dem förr eller sednare förknippad. Til bewis derpå kunde jag hos oss beropa mig på de i sin tid så högt prujade Skoppar- och Tjårn-Compagnier och Salt-Contoiret. Jag wet intet om jag tör ännu räkna flera dit, förr än deras period är ute. Af en hel hop smärre Konster är skadan mindre synbar, derföre kunna de wäl förswaras i flera secler med full öfwertrygelse. Det är makalöst hwad Stats-klofheten stigit i wår tid i Europa, och i synnerhet hos oss: Det enda som jag saknar är årfånsla deraf at wi intet känna ännu någon Stat rätt. Wi åtnöjas ej dermed, at se en Stat på den ensalldiga sidan, som allmachten welat wända åt människorna, utan wilja med wåra klumsiga finger sätta Allmachtens mästerstycke i jämn rörelse och eirela om alla hjulen efter wår egen smak, fast wi med föga heder måste lemna det mera haltande ifrån oss än wi emottagit det samma.

Man icke Landt-Tullar Skrå- och Mynt-ordningar, Landthandel, Product-placater Stapselstäder, Privilegier, Societeter, Compagnier med mera, behöfde en närmare granskning, så at en Swenssk man hunne lära känna sina skyldigheter, och i öfrigit blefwe fri för ofskälige twång och egennyttans tyranni. Man befarar wäl at hela Samsundet wid så lösa tömmar skulle aldeles falla öfwer ända: Men årfarenheten talar twårt om, at ju mera et folk nytjat af denna frihet, ju ansenligare har ock des tillwårt på Rikedomar och Medborgare varit;
men

men ju mera inskränkningar äro gjorde deruti, ju fattigare folk. Chinesaren kan tjena för exempel til det förra, och wi sjelfwa til det sednare. Ej heller gjorde friheten egenteligen någon rubning i näringarna, utan satte dem alla i mera lifactighet och rörelse.

Sker detta intet, utan twånget continuerar i Näringarna blifwer all upmuntran til industri dödad, arbetarena fånglas och betungas af sjelfwa inrättningarna: Rättegångar, Lagskipare och pappers consumtion dag från dag under den bästa tillsyn märkeligen tilwäpa på Näringarnas bekostnad, til des at Ambetsmän ändteligen i brist på mera saft af Näringarna falla sina sjädrar och blefna bort, sedan de af hunger upåtit sin Moder.

Jag önskar af hjertat, at denna min spådom aldrig måtte sannas: Men tror ock i war nu warande ställning intet annat kunna hånda, om det ej redan håndt. Jag befarar i denna delen så litet af efterwerlden någon skamfläck, som CICERO då han hoppades själens odödelighet. Här är claven til Fosterlandets hjelp, och rätta botemedlet emot utflyttningar. En antingen skal en Medborgare kunna inbillas, at wara fri med bultar om benen, eller skola de låsas, så at en Swånst kan berömma sig: När jag fruchtat min GUD och lyder min Öfwerhet, är ingen i stånd at oroa mig. Ingen får fångla mig på blåtta misstankar: ingen föra mig för rätta, utan jag wet min anflagare:
In

Ingen får genom torturer twinga mig til be-
kännelse innan jag är öfwerbewist; ingen röra
det minsta af min egendom, eller taga en jords-
lap ifrån mig: Ingen hindra mig at föda mig
på et oskyldigt sätt, när och hwarest jag kan.
Sådan war egenteligen en Romersk Borgares-
rätt, som utlänningar under frihets-tiden köpte
så dyrt, men som deremot i tredje seculo ej me-
ra galt 6 öre, när nation förlorade sin frihet.

Wår lösdriwars-hop förefommer mig så-
som länge jagade hjortar: De höra knapt en
knäpp, förr än de rusas tilwägs, fly bort och
ropa: vestigia nos terrent. Här äro giller och
snaror allestäds lagda ut för dem. Hastwa de
träffat det öde, at födas af en dräng, torpare
eller inhyses hjon, eller hast den olyckan, at
wara Bondens tredje fjerde eller femte barn uti
lifwet äro de födda til trålar, icke annorledes
än Riddermän födas med Adeligt blod.

De estersättas under lösdriwars-titel: De
äro förfallna til Soldater: de wårswas, köpas,
säljas, inskrifwas, öfwas, agas, wändas och ante-
ligen dö bort. Hwart län lägger utom des nåt alt
omkring sina gränser, så at fast det intet sielf
kan gifwa dem föda, arbete eller förtienst hin-
dras de dock, at få hjelpa andra. Hwad hän-
der? Nitimur in vetitum: Det går med dem
såsom med et barn: Det dansar med nöje inne
uti ringen ibland sina leksistrar halfwa dagen;
men säger man henne, at ringen hålles tilhopa
der

derföre, at hon ej skal komma der ut, rusar hon sitt Fos dem emellan händerna.

Den arma flycktingen efterfättes, som en förrymmare, gripes, bastas, bindes, fast han intet annat gjordt, än uppsökt det ställe i sitt fädernesland der han bäst kan gagna detsamma och sig sielf. Huru är det möjligt, at et så efterjagat slägte kan taga flera nattläger innom Sveriges gränser, än det nödwändigt behöfwer at slippa wäl ut?

Huru är det möjligt at detta kan hielpas, om man intet allmänneligen och för ewärdeliga tider fridlyste sådanne utlingar. Man wislar ofta för haran i språnget, at få honom at stadna, men blott på det man måtte få desto bättre skätt uppå honom. Fides publica måste först fullkomligen återställas, och all jagt förbjudas, at de som blifwit försträcke, och willa måtte få sagta sig, och rådrum at söka småningom sin föda.

Förordningen af den 18 Februarii, om Corps och Nybyggens anläggande på hemmans ågor, gjorde wäl et litet lugn, så at en och annan utsåg sig redan någon behagelig plats der han tänkte slå up sitt tjäll, para sig med sin kulla, och föröka sitt slägte. Men Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 3 Julii 1759, at de i Lands-orterne ledige warande Mans-personer böra ofördrojeligen antaga hemmans bruk, hwilket likwäl ej stod uti deras magt, eller

eller något annat Lag likmätigt närings-fång, eller ock tråda uti krigstienst, gaf anledning til nya bekymmer, och inman den som då blef drefwen utur sin hudda wägar å nyo slå up sitt tjäll will något lugn wara.

I synnerhet bör noga i afittagas, at födan för den arbetande hopen intet tryter. Lysande och ansedda Män, som hafwa åtskilliga höga ämnen, at täncka på, anse mat och kläder för lumpna saker at bekymra sig om, och söka klifwa til högre och ädlare ämnen i sin tancka: Sådant går an för dem, som få sin nödtorft från Skattkammaren, baka sig bröd af andras swett, och kläda sig af andras wäfstolar; men at wilja implanta en lika hög smak hos alla Medborgare, är en såkunnoghet. Lifwet är ju det kåraste: Det förloras innom några dagar när födan tryter; utan wed och kläder är han på några timmar ihjäl frusen: Arbetaren har ingen annan at lita uppå, och et litet uppskof af dessa behofwen sätter honom snart utom alla behof i tiden. At wara bekymmers-lös om alt detta, är altså för honom, at wara en däre, och, af alt jordiskt, sätta näst lifwet wärde på de medel, hwarmed det underhålles är det aldrä förnuftigaste som kan begäras af menniskor. Wi förundra oss öfwer denna allmänhetens smak, som ordståfwet lyder: Den är god, som glup fyller; men det är mera underligt, at wi intet weta huru nödigt behof detta är, eller intet estersinna, huru mången swett en kaka bröd

bröd kostar en arbetare. Ingen ting är, som mera kan intaga folckets sinnen, än då lifwets förnödenheter aldrig tröta dem: De grymmaste Lejon och Björnar falla sin wrede mot dem, som föda dem: De wisa sin kärlek och fågnad emot dem, som räcka dem behofwen i händerna. Intet medel är heller, som snarare stillar menighetens klagan och missnöje, än då Högsta Magten wårdar sig om de aldra fattigastes behof.

WESPASIANUS satt sjelf dageligen ute och matade folket, och lät ingen ting hindra sig derifrån. Konung CARL den XII:te uti sina bref warnade sina Generaler om ingen ting så ofta, som at hans bukar skulle få noga ut sitt Gaze och proviant, såsom det förnämsta medel, hwarmed han kunde hålla tilhopa en hand full folk, på främmande botn, och sätta mod i bröstet på Soldaten, at wåga lifwet för sitt Fädernesland.

De begära ei mera, än at slippa undan et swårt Förmynderskap, och så bo orubbade i sina kjoor: Om dagen suckta sit bröd med swett, få sticka det i munnen på sina barn, och säga til dem: Wälsigna eder Gud och wår frihet, som släpt oss ut, at skaffa eder födan, och om afton söfwa in sina små med dylik wagg-wisa, och luta sjelf sina hufwud på en sten, som naturen lagt uti deras tält, at der afbida den stund, då purpuren på stjern-hwalfwet låfwar dem en ny dag, och sjelfwa himla-blåfot kryper

per fram utur bårge-refwan, och de få begynna å nyd, at fås kap med arbets-myran, at dragga ihop något för de sina til winter-föda, och göra kåltar åt bårken, at de ej frysa ihjäl i deras kaja.

§. 29.

Men som det menniskliga sinnet alltid måst löper efter hedern, så är det andra medlet, at närande lemman hedras, intet allenast fins emellan utan åfwen i anseende til tårande. Hvem, säger du är så obetänkt, som intet hedrar en beskedelig Bonde, en idog handtwårkare, en trefwen Handlande: Men denna heder har jag samma tancka om, som MONTESQUIOU hade, om JULII CÆSARIS allmänna förlåtelse, sedan han upslukat hela Romerska Republicuens frihet: Den fogelighet, säger han man wisar, sedan man alt ting förkrostat är icke wård stort beröm. Wi unna dem wäl heder, men aldrig sådan, som skulle komma i jämförelse med wår egen: Den kan göra en liten täflan inbördes dem emellan, men lika fullt trångta de at få en heder, som är större än deras.

Så länge Rangén i ackttages utom Åmbets-förrättningarna, och Närandes stol är alltid der ingen Tårande mera wil sitta, så är det omöjeligt, at förse jordbruk och slögder med folk, och minska antalet på tjenst-sökande. Föracktet går hos en stor del så wida, at de intet alle-

86

näst öfwerfes derföre, at de intet kunna föra, klåda sig och tala efter wår höga smak, utan, om ock detta alsinter låge i wågen, sker det ändå endast derföre, at de med eget arbete skaffa sig födan.

Om hedern skal något kunna uträtta, måste den wara sådan, at de se sig derigenom wara satta i anseende. Närmare måttstock til denna frihet kan intet gifwas, än at Högsta magten så länge bör öka den, tills utflyttningarna hos arbets-hopen aftadna, och Lärande råfna för en lycka, at få blifwa Lärande Medborgare: sedan, men ej för skal man täncka på måtta härutinnan.

§. 30.

At twång öfwen trycker wåra Ambetsmän är §. 19. wißt, men at det intet härstammar från den arbetande hopen, lärer af näst föregående kunna slutas.

Det är en wädelig belågenhet för et Rike, när redeliga Ambetsmän, som genom förtjenster söka befordran blifwa klagande öfwer oför rätt. Menigheten hwars tycke de åga, taga sådant illa wid sig, och deras efterdömmen lernas hos dem djupt inträff.

At mota detta i tid, måste Högsta magten på alt sätt wara omtänckt: Dertil fordras sådana författningar, som uplifwa tåflan i stickelighet och dygd.

Wår

Wår Regerings-Form innehåller uttryckeligen, at Studier skola befrämjas, och derföre wid tjenester de i synnerhet ihogkommas, som der utinnan aflagt berömliga prof, at förtienta män skola uphjelpas at ingen af främmande än mindre folk utan Religion hos oss njuta befordran. Intet böra glovar stå främst, och trampa wett och lärdom under sina fötter, och göra belåsenhet til årlöje: Den har kåstat sina ågare många nattwak, mycket bekymmer, då de andra måttat sina begär i lättja, tidsfördrif och sinliga nöjen, och utom dem sjunker fosterlandet på kort tid i et förfärligit okunnoghets mörker.

Män, som med bekymmer och ömt samwete tjent redeligen, böra njuta befordran, intet derföre at de hafwa pengar, ty det är sanneligen det swagaste bewis til deras redelighet i sin förra förwaltning; utan håldre derföre, at de til sin utkomst behöfwa mera af dem, emedan de intet welat samla något med orätta, och at annars blifwa rik utom arf i wår tid går intet gjerna an.

Skal han altså genom pengar winna utkomst, måste han wid sin förra syftla göra rättwisan fahl, förhåla tiden, at waran hinner stiga i pris, och ändteligen slå af saken, til dens fördel, som hafwer högsta budet, så at en ämbetsstol kan snart förwandlas i en Auctionskammare, med den skilnad, at på Auctioner betalar högsta budaren allena, men här så äfwen de lägre bäden ibland kånas wid sit rop.

Mon det sedan wara tid at blifwa årlig på nytt, då han genom således förwärfwade pengar kommit til en högre syftla?

Sör än han sansat sig, har han för mycket gjordt,

Han öfwer gränsen gått, han måste hålla fort.

Sjunger en af våra makalösa skalder.

I fordna tider lyste de Högre androm före med Gudeliga efterdömmen, och det ansågs för ingen tjenst, at komma fram med Atheisteri och lättfärdigheter, och deraf war religion i anseende. Den som då fant sig förbunden til Gudeliga öfningar, hade genom de förnämres exempel upmuntran och frihet dertil. Men huru är det nu beskaffat? Antingen måste den följa omedelbarligen med ämbetet, eller skal den saknas hos de flåsta.

Dertil fordras kunskap om Gudomeliga ting, dertil fordras öfwen öfning. Hwar skal man nu finna spår til någondera? De flåstas upfostran från härndomen är så stald, at föga Gudeligit kan läras. Det är sågnesamt för Föräldrarna, om deras barn kunna roa dem med långa stycken utan til utur Fabler och Romaner, men om de aldrig sedt eller låst något i Cateches', Bibel eller andra Gudeliga böcker gör dem föga oro.

Det är bedröfweligit at se, i hwad andeligit mörcket en stor del af de Förnåma i syn-
ners

nerhet, upwåra aldeles utan wård i denna delen. När de skola tråda til åmbeten, huru wisda undersökes då, om hos dem finnes en rätt Gudsfruktan, och om de begått HERRans Helliga Mattward med mera, som Gudackriheten rör; mången kan snart tro det wara merit, at wara en Religions bespottare, och när detta slags folcket intagit högsäten, låra de annors sinnade ej rosa sit öde.

Huru kommer det til säger du? Swarsföre är upfigten i denna del så lam? Eller kunde den intet förbättras? Nej menar jag, om intet Högsta Magten wisar Gudlöshet, dumhet och egenmytta utur stolen; ty det är omöjeligt, at lasterna kunna wara sina egna åflagare eller Domare.

§. 31.

Jag nämde redan nyligen något om Rangordningen: Det samma måste jag här, som på sitt rätta ställe å nyo uprepa. Huru swåra påföljder den har, är i flera utkomna skrifter nog wist. Tages intet denna sak med alsware an, och utan affeende på Ambetsmännernas Flagan, af Ständerna sjelfwa efter moget råd derom anstaltas, är intet möjligt at häfwa twånget, hwarcken emellan Lärande och Nålärande, eller Lärande fins enkellan.

När jordbruk och slögder är ömhet, och heder tilfallen, som förut är föreslagit, och Am-

90

betsmanna-myndigheten, utom ämbetet, på detta sättet indragen, ämbets-fökande minskade, arbetande föröfke och uplifwade, då blifwer först rätta tiden, at göra wiå ämbeten et-two eller högst tre-åriga. Då blifwer intet ämbetet mera något at säkta ester, utan en skyldighet, som man ej får undandraga sig, när man der-til fallas. Och då, men ej förr kunna wi fågna oss öfwer frihetens seger.

När Rom skuddade af sig enwålds-öfket, gjorde BRUTUS Borgmästare-regementet årligit, och deröfwer gör LIVIUS en sådan anmärkning: "Tro säkert friheten ledde mera sitt ursprung deraf, at Borgmästare-regementet" war årligit, än at Kunga-magten på något "sätt blef minskad."

Wiå lifstids ämbeten hafwa föga upmuntran, och aldraminst på den fot de äro insättade hos oss; men årliga deremot, de åstadbringa den redeligaste åntring, at den lilla tiden wi förestå en skyla, framför andra lysa af rättrådighet och dygd, och derigenom göra oss förtjenta af större förtroende hos Nation: Då har hwar ock en åhåga at göra sig hemma i Fäderneslandets Lagar, och at förstå hwad Swånsk Manna-rätt har at innebära: Då skåmmes intet ämbets-mannen wid arbetet: Då kunna wi med Engelsmannen sitta på våra Gådes- och Ull-säckar at dömma, Generalen, såsom de första Romerska fallas, från plogen, at

at anföra en Armee, föra lyckliga krig, och när
commando är alt, gå til plogen tillbaka.

§. 32.

Låt oss widare se hwad werkan desse
författningar kunde hafwa på Giftermä-
len. När Jordbruk, Handel och Handaslög-
der winna sitt rätta anseende, då fölle en mär-
kelig hop af näringslösa expectanter til närin-
garna, satte hushåll, skaffade sig födan med
arbete, finge straxt gifta sig, afsa barn och up-
fostra dem til nyttiga Medborgare: Hade de
wid sitt arbete bättre utkomit heder och belö-
ning än förr, fingo de innom kort tid än flere
följeslagare.

Så snart mera lius, mera frihet och up-
odlat wett skulle begynna inställa sig i Närin-
garna, feltes Landmannen ingalunda hwarken
esterdömmen eller öfwerlygelse derom, at jorden
intet kastar af sig behof för oss efter sin widd,
utan efter sina arbetare. Han behöfde intet me-
ra wara rädlös, hwarest han skal göra af med
sina många barn, sedan de antingen hos andra
eller hemma upwuxit til mogna år, utan gif-
wa dem hwar sin hjord-lapp at ewärdeligen bo
och arbeta uppå.

När hos Drängar upkomma begär, at
blifwa Sjömän, böra wi weta, at det är en
åtrå, som är född af deras naturliga längtan
efter frihet: Då böra redeliga Landsmän mota
den,

Den, med tilbudna friheter hemma, wisa dem rum, der de få anlägga Nybyggen, Torp och Backstugor, loswa dem och deras efterkommande til oqwald besittning alt hwad de up- taga, understödjia dem, och i snnerhet förmå dem til giftermål. Lönerna böra heller inga- lunda inskränckas, så länge wi hafwa brist på arbets-folk: Det wore at snikas i dag efter nå- gra öre, och i morgon förlora derigenom hela plåten.

§. 33.

Men skal twång i rättegångar ibland of någon sin förekommas, är det nödwändig, at ställa Ambetsmän under mera tiltal och afstraffande än gemenligen sker, så at en som tror sig genom dem hafwa blifwit lidande, åtminstone med lika lätthet kan winna satisfaktion på dem, som någon annan Medborgare. Lagen säger man är ju nog strång i den delen, emot Ambetsmännernas förseende? Nog är La- gen tillräckelig, at hålla ambetsmännerna inom stränckorna, Men den är en död bokstaf, som sielf aldrig kan röra någon: Talet är intet nu om, hwad i kraft af Lagen kunde eller borde ske, utan derom hwad werckeligen sker.

Det är intet öwant, at en och samma Ambetsman faller två snörrätt mot hwarandra stridande domar i en och samma sak. Hur många Ambetsmän kunna wisas, som stadna i ansvar för sina göromål? Eller hurudant är det

det answaret? Är det swarande mot det de andra lidit derigenom? De i 21. §. anförda händelser, jämte många andra, som kunde upres skola witna derom.

Måne det ej kunde hjelpas, som någre förstådt sig 1) derigenom, at ingen för Ständerna redofskyldig Ambetsman finge insteg uti något stånd wid Riksdagarna. 2) Wid göromålens öfwerseende, och beswårs uptagande: De Ambetsmän, som upsäteligen, det är emot klar Lag handlat, och wikit ifrån sanningen, strax utan någon widlöftig process, efter lagens strånghet, allom til warnagel straffas, åfwen de högre Ambetsmän, intet allenast för egna förrättningar, utan åfwen för det de sedt igenom fingren, med sina underhastwande.

Det är ingalunda nog dermed, at Ständerna stifta goda Lagar, utan de böra och wara de första, som sätta dem uti wärkställighet. Tänck! om wi tre gångor om året finge böra straffet i Lagen skärpas för tjuftwar, men finge se likafullt den ena efter den andra få behålla sitt tjuftbylte med årtwarning, hwad skulle wäl en sådan Lag befreda våra egendomar? Mår ej denna människo-kärlek emot misbdådare wore, at göra Lagen til en skugga, och sätta de öfriga Medborgares lif och egendom i åfwentyr, at af dem efter god tycko plundras.

Rikets Ambetsmän äro wäl egenteligen de, som böra draga försorg om Lagarnas wärkstäl-

ställighet hos folket, men huru är det möjligt, i fall de intet sjelfwa wärkställa dem uti sina ämbeten? De hafwa, säger man åter andra Ambetsmän öfwer sig, som tilhålla dem dertill. Men jag går så många trappor up som äro möjliga, och frågar ändteligen hwem är det, som skal tilhålla de öfwersta? Ingen annan än Högsta Magten sjelf; ty Lagen rör aldrig någon, om han intet af Ständer sjelfwa, utan minsta manna-mån först exequeras i sin widd uppå dem, som skola gifwa henne lif och wärkställighet i de öfriga Rikets lemmar.

Och just här är sjelfwa rörelse-puncten til Lagshdnad i hela Samhället. Såsom Rikets Höglof. Ständer ställa detta hjul uti rörelse, sådan blifwer ock rörelsen i hela Rikets Kroppen. Men lemmar detta orördt, man må sedan röra wid andra så mycket man will, och öka tyngder, at få uhrwärfket i gång, så går det förr i stycken, än det kan bringas i någon ordentelig rörelse.

Här är rätta rodet hwarmed hela Skeppet skal styras. Swad gagnar, at förse det på bästa sättet, om intet Högsta Magten håller sjelf i styre-pinnan, och gifwer fartyget sin rätta lof.

Til en omwäldug Lagskipping är ock 3) nödig, en fullkomlig reciprocitet emellan Domaren och den som dömmes; ty deruti bör en Swensk-mans lycksalighet bestå, at han får det stelli-

stetliga ifrån Råmners: Rätten alt til Kunga-
Thronen gå i sin oskuld, utan at åfwenthyra nå-
got, och le åt onskans yrsla, då Lagen håller
honom ryggen fri, breder ut sina qwistar, och
fyller honom för öfwermagtens storm-ilar.

Deßa wore så dråpeliga företaganden, at
Swenska undersätare skulle i ewärdeliga tider
fira Frögde-Fester på de dagar, då deßa hjul
blifwit satte i rörelse, och innan Rikens Stån-
der hunnit sluta så wälsignade öfwerläggningar,
skulle deßa botemedel redan wärcka frihet i de
afslågnaste Rikets lemmar. Några få år skul-
le med hundrade proCent löna en så wälsignad
möda: Många af injurie processer utmattade
och utflyttade Medborgare skulle lysna til wår
glädje, och ånno begynna at älska det Fäder-
nesland, som förr warit i deras ögon så för-
hateligt, och Swenska Män skulle aldrig fly
en södlo-bygd, der de så ömt handteras.

Swång i Rättegångar böra åfwen motas
genom deras förkortande. Det är allom bekant
huru mycket rättsökande betungas, af de mån-
ga och långa omwägar, som wår rättegång är
inweklad uti. Ingen kan neka, at icke någon
förkortning wore möjelig: Riket har åfwen på
denna omständighet allena nedlagt ansenliga me-
del, och upmuntrat Lagkunniga, at inkomma
med sina förslager: Utskilliga äro åfwen inles-
wererade, Men af alt detta hafwer Menighe-
ten intet annat märkt, än ämbets-manna-och be-
tjeningens antal årligen ökas, Domstolar, Col-
le-

legier, Håfrätter och Cancellier drunkna i papper, och många rätt-sökande intet hinna öfwerleswa sina sakers slut.

Jag wördar alt hwad våra Lagfarna män i detta ämne tilförene skrifwit och tänkt, men jag har sedt några samwets-ömma, snälla och Lagkunniga Domare oacktat all använd möda öfwerhopas med så många och inbundna Rättegångs-mål, at man hisnar deröfwer, och hade alla bewisliga Lagbrätt blifwit dragna för Domstolen hade treune helt wist warit lika sysslosatta, som nu en. Jag kan ock betyga, at Protocollen intet blifwit widlöftigare för sportlernas skuld, ej heller at wrånga sakerna på en galen wäg, och likwål nedmöljes samma Domstolar med sådan myckenhet ärender, at de ej hinna afgöras.

Antingen måtte nu någon förkortning wara möjlig eller ej. Är det möjligt i andra Riken, at afgöra saken med mindre penning, pappers och tids-spillan, hwarföre intet äfwen hos oss? Ingalunda är en Swenssk man mera östyrig än en Preussare och Angelsman: Intet kan han heller tro sig få njuta en laggrannare medfart.

Jag nekår intet at egennyttiga Domare och wrånga parter kunna ofta wara wällande til utdrägt; men då ingendera af dessa händer, och Rättegångar ökas lika fullt dageligen, hwent skola wi då skylla derföre?

Här

Här äro ej flera än trenne alternativer möjliga. Skulden måste wara antingen hos Domare eller Parter, eller ock i författningarna. Utom det at Domare och Parter i gemen måste wara sådana, som Lagarna och författningarna i et Rike gjordt dem, ses likwäl, då de ingendera skena öfwer skacklorna, Rättegångarne ej i någon betydlig mån kunna förkortas: Jag beder altså om lås, at se uppå det tredje.

Jag wil aldra minst röra wår Regements-constitution: Jag wördar wåra dyrt bestourna grundlagar: Jag will intet göra inbrätt i dem, som angå wåra moraliska gjerningar enligt Guds och naturens lag, ej heller dem, som efter naturens ordning skilja mitt och ditt: Jag lemnar åndteligen dem uti sin helgd, som til et Samfunds uprätt-hållande finnas nödwändiga, och i alla Samfund och tider derföre måste wara wombytliga. Men när wi alla dessa i sin simplicitet supponera aldeles oryggeliga lemmar en otrolig mängd af oeconomiska och politiska lagar och författningar i Swerige dem jag, som en fri Swensk man i bästa wälmening dristar omröra, intet i affigt at tadla, än mindre uphäfwa dem, utan allenast at gifwa dem, som hafwa magten i händerna någon anledning, at täncka på detta wigtiga ämne, huru wida sådane kunde tåla minskning eller aldeles indragning.

Wi hafwa på wårt jordklot sådana Samfund, som äga helt få eller aldeles inga såda-

na Lagar, som lemnat öfwer uti naturens händer alt detta, och wi blifwa med förundran warse, at de hunnit til den högd af lycksalighet, som i timmelig måtto för et Rike kan önskas. Wi finna twärt om huru wi genom lagar sökt determinera nästan hwart steg, som en undersåte skal göra, utstakat med mycket hufvud-bryderi, hwarje närings-gren, bundit dem uti särskilda knippor, ibland tagit under armarna den ena ibland åter den andra, satt wårde på wårer, och bland annat med swårt wite trugat öf, at tro fem marcker koppar i små bitar, wara lika mycket, som nio uti större stycken, och genom alt sådant wäfwit in Samsundet i så många och fina trädar, at inbyggarena uti sina rörelser fastnat af dem så hårdt tilhopa, at ingen menniska warit i stånd, at reda ut dem på annat sätt, än den gordiska knuten blef öpnad, nemligen hugga af hela band-knippan. Då kunde det hända, at någon nåring, som slap på sådant sätt lös, wille löpa ifrån de andra, som woro inflåtade, hwarigenom man öfwerhopades med nytt bekymmer, at få den ju förre des håldre ånyo inwefd efter annat mönster förre än hon skulle draga hela Samsundet öfwer ånda.

Hwad har hänt af alt detta? Jo, wåra Naringar stå til en stor del uti monopoliske hjärar, som hos en del befordra yppighet och lättja, hos andra qwässa industrie, och göra folket förtwiflade, och somliga häng-sårdirga. Man öfwerträder Öfwerhetens, och i följe deraf GUDS Lag, och sårar samweten genom

nom Lag = brott. Wi hafwa fått så många oeconomiska författningar, at en mans = ålder intet råcker til at lära dem. Månne wi icke hafwa så många Rättegångar, at de aldrig hinna slutas: en god förtienst för Fiscaler, Ombudsmån, Domare och advocater: händerna fulla med sysslor i alla Collegier, om de än wore dubbelst tal rikare än de nu äro. En brinnande lust, ja en färdighet at göra Lagar nästan wid hwarje casus specialis.

Men hwad mera? Jo: wi hafwa blifwit folk = fattiga utan krig och pest, hungroga utan miswäxt = år, och utblottade med de rikaste grufwor. Och det som aldrea ömkeligast är, medan wi på detta sättet weskwat in oss sjelfwa, har Utlånningen genom några förmodna Medborgares låf nyttjat våra giller, och fiskat så länge med god mine i grumligt watern, at han blifwit rik, och fått jus patronatus på en stor del våra åd = laste wärck, medan andra witjat sina Medborgares cassor. Usel belågenhet!

§. 34.

§ 22. §. är wijsst hwad åfwenlyr och wär = felig förlust Swenska mån måste lida, på sina egendomar. Hafwa wi icke förenat oss i et samfund, at wi skulle åga säkerhet på våra lif och egendomar, och anförtrodt deras förswar i Högsta Magtens händer.

Til et så stort ändamåls winnande är nö = digt 1) at bringa Wärel = Coursen til behörig stadga. Den lyder wäl ingen befallning, så länge des orsaker få fritt wärcka och ingen rörer wid

§ 2

Dem:

dem: Sådana hafwa de äldre försök warit til des reduction, som omöjeligen hafwa funnat lyckas: Men asmattas driffjäderna genom försigtiga steg, slafnar Coursten småningom af sig sjelf, utan något påbud om sjelfwa Coursten.

Allt är lagt Rikens Höglof. Ständer wid sidsta Riksdag så tydeligen och omständeligen under ögonen, äfwen förslag til sjelfwa Förordningen, genom hwilken det kunde ske, men litet deraf är tilgjordt, derföre har ock werckan deraf blifwit liten. Ogillas detta må då Herr CHRISTIERNINS antagas om 72 marks Cours, dock med hwilfor, at han ställer Riket giltig borgen, för alt skadestånd om förslaget intet lyckas, eller blifwer intet waractigare, än det Courstens stiland, som för några år sedan kästade Riket öfwer 60 Tunnor guld. Ty wi hafwa sannerligen intet mera penningar at försöka bort, då Riket är förut dränkt i widlöftighet.

2) Sedan det skedt, bör allmänheten lämnas underrättelse, huru högt alt vårt mynt, Ducater, Riksdalrar, Caroliner, Sexstyfversstycken, Plåtar, Slantar etc., komma at räknas i dalertal efter sin inwärtas halt i den stadgade Coursten, at hwarfen in eller utlänningar mera få finna öf genom de samma, ty annars tryta aldrig utwägar, at rikta sig på allmänhetens bekostnad.

Kort sagt. Swerige har af Coursten länge nog blifwit inweklad i mörcker: Det är redan hög tid, at betala Inbyggarenas wahror och arbete efter skrot och korn, och intet blott stämpel.

) o (

101

§. 35.

Alf alt som nu är anfördt, har jag intet funnit et enda botemedel, emot folkets utflytningar, som utan Rikens Höglofs Ständers kraftigaste åtgärd kunde wärkställas. Wid hwarje omständighet träffas et så starkt motstånd, af magt och skensagra skäl, at det behöfwes en mera än wänselig beständighet, om något skal kunna uträttas.

Trenne ting fordras altså til sakernas lyckliga utgång. 1) En nogga och grundelig kunskap, om alla hit hörande mål, med alla sina skäl och motskäl, hwaraf kan slutas, huru wida sanningen är antingen på ena eller andra sidan. Dessa äro saker, som hwar ock en uplyst Medborgare bör göra sig wäl hemma uti, på det, i fall walet utnämde honom til des Ständes Fullmäktig wid Riksmötet, han då wore försedd med det luss, som hans wigtiga syftla af honom kräfwes.

Men hwarifrån, säger du, skal sådant läras? Alf allehanda mot och med utkommande stridskrifter i mål, som röra vårt Fäderneslands wäl och we; ty då updagas sanningen bäst: derföre är en loflig skrif- och tryck-frihet et ibland de starkaste försvars-wäret för vår frihet, som kunna påtänckas. Men då inga andra än ensidiga skäl och rättelser få se dagsljuset, torde Höga wederbörande selswa stadna i mörker. Det tilkommer således den Högsta Magten, at se åfwen på denna delen af vår frihet med ömt och wakande öga.

Sådant är intet nödigt, tycker du? Riksdagsmännerna hinna wäl lära sådant under selswa

G 3

wa

wa Riksdagarna. Men, mån det intet wara försent, begynna studera i Lagboken, sedan man satt sig i Domstolen? Nitminstone wille intet jag gå med en benig sak för den Domaren, som under ransakningen, som oftast nödgas fråga min contrapart; hwad säger Lagen derom? Eller huru skal det Lagfens rum förstås? Jag för min del kunde intet annat, än misstäncka honom, at han af sin Läromästare insuper ensidiga förklaringar: Eller mån det intet wara möjligt, at man under läro-tiden, af sådana hemligheter kunde ledas uti lika danna affigter?

Derföre är nödigt, at Ständerna se alt med egna öck ej lånta ögon; och hafwa redan förut begrep om alla inrättningarnas bruk och misbruk.

Til hwad mål och huru wida denna frihet bör sträcka sig är tilförene utredt.

2) Fordras härtil Redelighet. Tilfällena och anfall af påck, böner, wänskap, plågning, gäfswor, gentienster, och lifsfarligheter, sätta här den äcktaaste dygd i yttersta äfwenlyr, at lida skepsbrått. Skrymtan, stora ord, myndighet, egen inbillning med mera, som oftast ställa sig under redlighets-mantelen, gå wid första wäderpust öfwer ända, och ehuru de sedan åter resa sig, segla de dock måst den öfriga tiden i mar-watn. De wäljande böra altså på redeligheten hafwa sitt hufwud-asseende.

Måne en Riksdagsman i synnerhet wid långwariga Riksdagar, som länge och flera Riksdagar deltager i den Lagstiftande magten icke kunde hafwa tilfalle, at wäpa för högt öfwer sina

Med-

Medborgare. Man skulle ej tro honom glömma bort Guda-lagen och ej komma i håg af hwem hans myndighet beror?

3) Är Frimodighet nödwändig til de föreslagna botemedlens wärkställighet. Alt, sedan mögen estertancka och redelighet hafwa funnit billigheten i en sak, den då utan twefkan, och utan et ögnableks försummelse af Högsta Magten fattes i fullbordan. Hela Rikets wäl ligger på des skuldror. Den bör ej försträckas af mäktigt motstånd, då den har sanningen och landets bästa på sin sida: Det som i dag är lätt, då rättwisfan segrat i menniskors samweten, kan i morgon, då den blifwit bortglömd wara swårare, men i öfwer morgon, då egennyttan hunnit gripa til wapn är det omöjeligt. Går en Soldat, då han bemannat sig gripa an sin fiende i första steget, äger han mod i bröstet, at slå honom; men går han först tillbaka, i mening at afbida et tjenligare tillfälle, förlorar han ofta sådant, som han haft, den andras mod växer, men hans aftager, och då är wisast, at til slut lägga ned gewär.

Sidst emedan dessa egenskaper ej alltid äro allmänna blifwer det bättre, at et fritt folk anförtror sina angelägenheter uti många än få händer. Ju flera de äro ju bättre repræsentera de samhället: Ju swårare kunna de ledas i enahanda äntressen; ju mindre med hot nedtryckas, ju swårare corrumperas. Äro de få och sådana af hwilka de flåsta hafwa förhopning, at än wid flera Riksdagar deltaga i magten, äro sådana författningar, som inskräncka deras antal, och i samma

mån

mån öka deras myndighet, och frifalla dem från alt ansvar en naturlig följd. Men hwem är som icke wet, at det är intet allena Fullmäktigernes, utan åfwen deras committenters, frihet, som utgör et fritt, och sält samfund.

§. 36.

Mera hade kunnat och til åfwentyr's bordt sägas, men i et ämne af sådan widd, har walet warit swårt. Föreställa sakerna i ordning, wara kort, men ej inbunden, bewisa, men utan osmak, är intet hwars mans höfwa. Jag har gjordt hwad jag kunnat. Kan hända jag gått widare i min afhandling än Kongl. Academiens affigt varit, men ej utom det föresatta ämnet.

Fria målningar äro intet allom i tycke, men våra olyckor motas aldrig, för än lasten tas af lasterna.

De saker som här afhandlas äro måstedels gamla, men sanningen är alltid smaklig hos de älskare. Det war tid förtrampar, pläcka efterkommande up. Och det som nu heter djerfhet, hedras då med sannings namn.

Ewige förbarmare! Wi hafwa förtrampat din nåd, och gjordt oss owärdiga den frihet Du skänkt: Rättighet hafwer Du, at hem söka oss och våra barn i Din wrede; men Dit hjertelag emot oss känne wi: Du kan ej ännu låta all Din nåd emot oss blifwa förlorad: I Ditt råd äro medel nog, at hjälpa oss: Drög då intet Guds Råd!
annars förgås wi.

